اوقو کتابی

Пожертвована
фирмой „МААРИФЪ"
1911г

مرتبی: حسین ابوذرف.

اوچنچی طبعی

Научная Библиотека
Б.А.С.С.Р.

ناشری:

„معارف" کتبخانه‌سی.

بهاسی ۲۰ تین

قزانده «اورنده‌ك» مطبعه‌سی.

372.4
Ә-16
4377
Р4377

86

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

Пожертвована
фирмой „МААРИФЪ".
1911г

اوقو کتابی

مرتبی: حسین ابوذرف

Государств. Баш. Центр. Публ. Библиотека

B.A.S.S.R.
Ülimi Ketep...
№
Научная Библиотека
Б.А.С.С.Р.

Kitapxanəh

3344

ناشری:
معارف کتبخانه‌سی

КАЗАНЬ,
Лито-Типографія И. Н. Харитонова, соб. домъ.
1910.

[library stamp, illegible]

بسم الله الرحمن الرحیم

آدم بالالرن و بوتون مخلوقلرنی یوقدن بار قیلوچی الله تعالی حضرتلریدر، بو دنیاده بزلر هیچ یوق ایدک بزلرنی اول بار قیلدی، آشارغه اچەرگە بیردی، بزلرنی اسلام دیننده قیلدی. اسلام دیننده گی کشیگه مسلمان دیرلر. مسلمان بولغان کشیگه اسلام دینینڭ حکملرن بلمك وعمللرن بلوب الله تعالی قوشقان اشلرنی قیلوب طیغان اشلرندن طییلماق تییشلیدر. اسلام دیننده بلورگه تییشلی بولغان نرسەلرنی بلدره طورغانییرگه مکتب دیرلر. ٢

مکتبده سبق اوقورغه، یازو یازارغه اویرەتەلر، اسلام دینینڭ حکملرن بلدرەلر.

هر مسلمانغه، اسلام دینینڭ علملرن اویرەنمك فرضدر، دخی فایدەلی هنرلرنی اویرەنمك بیك تییشلیدر.

٢) مکتب

مکتبده علم اویرەنەلر. علم اویرەنمك بیك یاخشی اشدر. علم کبی قدرلی دنیاده هیچ بر نرسه یوقدر. شونڭ اوچون عالم بولغان کشیلر هیچ بر وقتده

خور بولوب یورمیلر. علم اوزینڭ ایبه‌سن هر تورلی
ناچار اشلردن وهر تورلی اشه‌کی خلقلاردن صاقلیدر.
علم، بای بولوغه وفقیرلکدن قوتولوغه سببدر. علم
ایبه‌سی دنیاده هرکم قارشنده قدرلی وحرمتلی بولوب
آخرتده اوجماحلی بولادر: هرکمگه ایرگه وخاتونغه
علم اویره‌نمك فرضدر. شونڭ اوچون پیغمبرمز محمد
علیه السلام ,,دنیا واخرت اوچون فایده‌لی علملرنی
بیشکدن قبرگه قدر هر کمگه اویره‌نمك فرض،،
دیمشدر. لکن مسلمان بولغان کشیگه ایڭ الك دین
علمن یعنی ایماننی بلمك موندن صوڭ اوزینه کیره‌ك
فرض وواجبلرنی بلمك موندن صوڭ باشقه علملرگه
طرشمق تییشلیدر.

٣) ادبلی بالا

سویکلی بالالر، کشینڭ آقچه‌سن، قلمن، کاغد،
قرده‌ش قلمن وباشقه نرسه‌لرن آلمق ادبلی بالالر
اوچون بیك زور ناچارلق وگناهدر. اگرده شول
ئه‌یتلگان نرسه‌لرنی آلسه اول بالاغه اوغری دیرلر.
اگرده اوزینڭ آقچه، قلم، کاغد، وباشقه نرسه‌لرن
صاقلاسه اول بالاغه جیناق بالا دیرلر. بر بالا، بر
کشینڭ نرسه‌سن طابوب اول نرسه‌نی یوغالتقان کشیسینه
بیرمیچی اوزنده صاقلاسه اول بالاده اوغری بولور.
قاراڭز بالالر! سز کریم کبی بولڭز: بر کوننی کریم

سبقدن قایتقانده بر یانچق ایله اون ایکی صوم کمش آقچه طابقان. شول طابقان آقچه‌سن هیچ قزغانمیچی خلفه‌سینه ایلتوب بیرگان. خلفه‌سی آقچه یوغالتقان کشینی بالالردن ازله‌توب طابدرغاچ اییه‌سینه بیرگان. اول آقچه یوغالتقان کشی کونینه قرق تیین کمشکه اشله‌ب یوری طورغان بر بیك فقیر کشی ایکان. اول آقچه‌نی خاتونی ایله اوچ بالاسن طویدرور اوچون آلوب قایتوب کیله ایکان. اگر ده کریم ادبسز خیانتلی بالا بولسه ایدی، اول فقیر آدملرنك آقچه‌لرن هیچ کمگه کورسه‌تمیچی یوق بار نرسه‌لر آلوب بتروب، اول مسکینلرنی آچ قالدروب نی قدر زور گناهلی بولغان بولور ایدی.

کوردگزمی بالالر، کریم نیندی یاخشی بالا بولغان ایمدی سزده شوندی بولورغه طرشگز. کشی نرسه‌سن آلماگز. هر زمانده کشیگه یاخشیلق قیلورغه طرشگز. ناچارلق قیلودن صاقلانگز. کریم کبی، هرکم قارشنده قدرلی حرمتلی بولورسز.

٤) یاخشی قرنداش

ادبلی بالالر بر برسی ایله هیچ بر وقتده قچقرشماسلر. اورشماسلر. صوغشماسلر. بر برسینی سویه‌رلر. بر برسی ایله کورشونی وسویله‌شونی هر اشدن یاخشی وقرنداشلق دییوب بلورلر و برسن برسی ادبکه وانصافقه اویره‌تورلر.

صادق غه قاراگز: کچی انسینه نیندی یاخشیلقلر قیلادر. مکتبکه بارغانده هم قایتقانده نیندی قاراب یوریدر. مکتبده وقتده کییملرن هر قایوسینی قاراب اورنینه قویا، بلمگان سبقلرن اویره‌ته، اگرده یغلی باشلاسه حاضر یوواتا انکاسینڭ اوزندن آرتق سویگانن کورسه هیچ کونله‌میدر. انکاسینڭ، اوزن سویگانن ده اوزندن کچکنه بولغانلقدن ایکانن بیلك یاخشی آڭلیدر. ایر قرنداشلر هم قز قرنداشلر بر برسی ایله اورششورغه وقچقرشورغه یاراماغانن بلورلر. کچکنه‌لر زورلر سوزن طڭلارلر. زورلر کچکنه‌لرگه مرحمتلی بولورلر. کچکنه‌لرگه هر وقت زور قرنداشلرن سویوب قدرله‌مك تییشلیدر. اگرده شول روشچه زورلر کچکنه‌لرنی، کچکنه‌لر زورلرنی قدرله‌سه‌لر وسویسه‌لر هر قایوسی راحتلی وبختلی بولورلر. آتا آنالری ده همه‌سن بر تیگز یاراتوب تحسین قیلورلر.

٥) آتا آنا وخلفه حقی

ادبلی بالالرغه آتا آناسینه وخلفه‌سینه یاخشیلق قیلمق وآلارنی الوغلامق هر زمانده لازمدر.

آتا آناسن خلفه‌سن کیمستمك وخورلامق ناچار واشه‌کی خلقلردن در. اگرده بولارنی خورلاسه واورنسز بیرده رنجتسه یا ایسه اوزینه فایده‌لی سوزلرگه، اوزم بله‌من دییوب هوا وهوسینه کیته‌رگه تله‌سه یاخشیلق

توگلدر بلـکه بیک ناچارلق و گناه اشدر. آندی بالالر
هیچ بر وقتده خیر کـورمسلر. دنیاده‌ده آخرتده‌ده
راحتلی بولماسلر. شونڭ او چون ادبلی بالالر آتا آنالرینه
وخلفه‌لرینه هر زمانده یاخشیلق قیلورغه طرشورلر، کوکلّلرن
بوزا طورغان سوزلر سویله‌مسلر. خلفه‌لری سویله‌گان
سوزلرنی طـڭلاب طورورلر. خلفه‌لر هر وقتده مکتب
شاکردلرینڭ یاخشی وادبلی بولولری او چون سویله‌رلر.
ناچار وادبسز اشلردن طییارغه طرشورلر. شول سببدن
خلفه حقی آتا آنا حقندن الوغدر. چونکه آدم بالاسینه
هر تـورلی یاخشیلقلرنی بلدروب طوغـری یولغـه
کوندرگان خلفه‌در. اگرده آتـا آنـا، بالالرینه خلفه
بولسه‌لر، آتا آنا حقی‌ده، خلفه‌لك حقی‌ده بولادر. شونڭ ٦
او چون هر قایومز آتا آنالرمزنی وخلفه‌لرمزنی طـڭلامق
تییشلیدر. وآلارغه قارشمق، سوزلرن طـڭلاماو چیلق
بیك زور عیب وگناه اشدر. ایمدی الله هر قایولرگزنی
بلـکلی وادبلی، انصافلی قیلوب دنیا واخرت دولتلی
قیلسه ایدی.

٦) پاکلك

پاکلك بزنڭ دینمزده وعقلمز قارشنده بیک اعتبار
قیلنا طورغان اشدر. هر تورلی نجسلردن پاکله‌نمك
لازمدر. پاکلك ماقتالنمش نرسه‌در. کوکلنڭ خوشلغینه
سبب بولغان اشدر. شاخشیلق مونڭ کیرسیدر. یعنی

تنگنی، قوللرکنی. بیتگنی، باشگنی و کییملرگنی
شاخشی یورتمك معقول توگیدر.

٧) کییملر

بر کشینك کییملری ایسکی بولسه عیب توگلدر. اما شاخشی بولسه بیك زور عیبدر. اوستی باشی، اغزی، بورنی پاك وتمیز بولغان بالالر هرکیم قارشنده قدرلی وماقتاولی بولورلر، شاخشی بولغان بالا قدرسز وماقتاوسز بولور. اوستی باشی شاخشی بولغان بالانی کورگان وقتلرنده یا ایسه یانلرینه کیلگان
٧ وقتلرنده جیره‌نورلر.

ایمدی بالالر، هر قایوگز پاك وتمیز بولورغه طرشگز، یوزگزنی، کوزگزنی یووب طهارت آلا طورغان اورنلرگزنی نجسلردن پاك وتمیز ایتگز. اگرده بر بالانك چه‌چی، طرناغی جیتو بولسه یا ایسه بورنندن ماکقاسی آغوب طورسه، اوستی باشی وکییملری شاخشی بولسه، اول بالانی سز اوزگز یاراتورسزمی؟ البته یاراتماس‌سز. ایمدی بر بالاده شوشندی یاراماغان ناچارلقلر کورسه‌گز، آناردن عبارت الوب سزده صاقلانگز. چونکه اول بالا کبی سز اوزگزده شاخشی بولسه‌گز سزنی‌ده یاراتماسلر. ایمدی اوستگز، باشگز و کییملرگز پاك وتمیز بولغان کبی

کوڭلگزنی ده ناچار خلقلردن وادبسزلکلردن صاقلاگز
هر کم قارشیسنده بیك قدرلی وماقتاولی بولورسز.
هم اوزگزنڭ جانگز وتنگز طنچ بولوب دنیا وآخرتده
راحتلی وقدرلی بولورسز.

بالالر! ... بر باقچه‌غه کرگان وقتگزده هرتورلی
آغاچلرنی کوره‌سز، لکن اول کورگان آغاچلرگز
هم‌ه‌سی ده بر تیگز توگلدر. قایوسی زور و بییك
قایوسی کچکنه وته‌به‌نه‌کدر. ایمدی اول آغاچلرنڭ
قایوسی ییمش بیره‌در. قایوسی، ییمش بیرمیدر. ییمش
بیره طورغانلرن باقچه‌چیلر قاریلر وصو سیبوب
اوستره‌لر. ییمش بیرمه‌گانلرن هیچ قارامیچی، آزراق
اوسسه (بالتا) ایله کیسوب اوطنغه یاغالر. آخری ٨
یانوب کول بولوب بته‌در.

ایمدی طورا طورغان ییرمزده باقچه‌غه اوخشیدر.
آدم بالالری آغاچلرغه اوخشیدر. شول سببدن
بالالر سبق اوقوب یازو یازماق ایله یاش زمانلرن
اوتکارسه‌لر، قدرلی ییمشلی اغاچلر کبی سویکلی
بولوب هرکم قارشنده قدرلی وحرمتلی بولورلر هم‌ده
ظور اوسکاچ‌ده شول بلکلری ارقاسنده طورمشلری
یاخشی بولور. اگرده شول ئه‌یتلگان سوزلرنڭ کیرسنچه
ادبسز و یالقاو بولوب سبق اوقوماسه‌لر، یازو یازماسه‌لر
و بر بر هنرگه اویره‌نمه‌سه‌لر، هر وقتده ناچار و یامان
اشلر قیلسه‌لر، ییمش‌سز اغاچلر کبی هیچ بر کشی

قارشنده قدرلی وحرمتلی بولمیچی آخر عمرلرنده فقیرلکده وتله‌نچیلکده قالورلر.

٨) اشسزلک

بر بالانی انکاسی مکتبکه ایلتکان وقتنده بو باقچه آرقلی اوته‌رگه طوغری کیلمش. ایرته ایله هوا بیک صاف و یاخشی بولوب. قویاشنڭ نوری وآغاچلرنڭ یافراقلری، قوشلرنڭ صایراولری بالانڭ کوڭلینه یالقاولق کیتوروب مکتبکه بارمیچی اویناسی کیلمش انکاسینه: ,,انکای، بو باقچه بیک ماتور. قوشلر صایری شونده بر آز اوینیق،، دیمش. انکاسی:
,,یوق بالام مینم وقتم یوق اویده اشلرم بار،، ٩
- ,,ایمدی آلای بولسه انکای سین قایت،، میڭا مونده بر ایبداش طابلور،، (مونه بر اومارطه قورتی اوچوب بارامین شول قورت ایله اوینارمن) دیمش. انکاسی: یوق بالام الارغه اوینارغه وقت یوق، اول هروقت چه‌چکلردن بال جییوب یوری آنڭ یانینه بارساڭ اول چاغار. بالا، قایغوروب طورغان وقتده قاراسا بر قوش اوچوب بارا. قوشقه یوگروب بارسه‌ده لکن قوش بالاغه هیچ قارامیچی آغزینه قورت قابقان، بالالرن طویدررغه بارا ایمش. شوندن صوڭ بالا اوز اوزندن اویلاب: آخری بو دنیاده ادم بالالری وحیوانلر هیچ اشسز طورمیلر ایکان دییوب هرکون مکتبکه

باروب بیك طرشوب سبقلرن اوقی باشلامشدر.

۹) تربیه‌لی بالا

تربیه‌لی بالا هر وقت اوزندن زورلرغه توبه‌نچیلکلی بولوب، اوزندن کچکنه‌لرگه شفقتلی بولور. هر کمنك نیچوك ایکانن بلوب اوزینه کوره قَدر حرمت ایته‌ر، هیچ کمنك کوکلن بوزماس. قولندن کیلگان قدری هرکمگه یاخشیلق قیلورغه طرشور: هروقت وهر زمانده یاخشی وادبلی بالا بولورغه طرشور. اوزینك کم ایکانن بلوب یاراماس اشلر قیلماس. هیچ کمنی آلداماس هر وقت طوغریلقلی بالا بولورغه طرشور. یالغان سویله‌مس. هیچ کمنك مالینه واوزینه تیمه‌س. هر سوزنی اورنلی غنه سویله‌ر. یاراماس سوزلر سویله‌مس. سوزنده هم اشنده اوزینه‌ده باشقه کشیلرگه‌ده فایده قیلورغه طرشور. فایده‌سز اشلرنی هم ضررلی اشلرنی هیچ اشله‌مس. هیچ کمنك اوزینه یاایسه قدرینه تییه‌چك، یاایسه صاتووینه ضرر بیره‌چك یاایسه باشقه بربر اشینه تییه‌چك سوزلر سویله‌مس. اوصال وبوزوق کشیلر ایله یورمس. اوزینه یارامی طورغان یاایسه بولدرا آلمی طورغان اشلرگه هیچ بر وقتده قاتشماس. هر بر اشده طوغریلقدن آیرلماس، یورشنده طورشنده سویله‌وینده ادبلی گنه بولور. اوزینه بربر فایده ایته‌ر اوچون کشینی آلدالاماس. قولنده

بولغان اشنی بیك شادلق ایله قووانوب اشلر قولندن کیلمه‌گان اشنی اشله‌مس. کشیگه قولندن کیلمه‌گان اشنی اشلیم دییوب اشاندرماس. قولندن کیلسه بیك شادلانوب اشله‌ر.

بر کشینینگ ناچار اش اشله‌گانن کورسه اوزینینگ یوزینه ئه‌یتمه‌س بر کشیدن یاخشیلق کورسه شول یاخشیلقنی هیچ بر وقتده اونوتماس، اول کشیگه هر زمان یاخشیلق قیلورغه طرشور. اگرده بر یاخشیلق قیلغان کشی سندن ناچارلق کورسه هیچ بر آچولانمیچی اورنی طوغری کیلگانده هر وقت یاخشیلق قیلور. شوندی بالالر دنیاده‌ده هم آخرتده‌ده راحتلی ودولتلی بولورلر.

١٠) اوکسز بالا (یتیم)

اوکسز بالا دیب آناسز وآتاسز بالاغه ایتورلر. اوکسز بالالر تربیه‌چیلری بولماغانغه بیك قدرسز بولوب اوسه‌لر. کوب وقتده اوستلری باشلری اوزگه‌له‌نگان بولادر. طاماقلرن طویدرور اوچون کوننینگ صالقونلغینه ویاغمورلی بولوینه قارامیچه اوزگه‌له‌نگان کییوملری برله صدقه صوراب یۇرورگه مجبور بولالر. آلارنینگ کوکلی بیك صنق بولادر. آلاغه هرکم شفقتسز کوزلری برله قاراغان کبك کورنه‌در. آلارنی خدمتکه آلغان کشیلرده اوکسز

دیب رنجتورگه قینارغه صوغارغه قاراب طورالار. آلارنی، سبق اوقی طورغان وقتلرده مکتبگه یورتماینچه هر تورلی خدمتکه قوشوب سبق اوقوتمیلر. شونک اوچون اوکسز بالالرنک کوبسی اوقومایینچه قالالر. تربیه‌سز اورام بالالری الارغه هر تورلی اشه‌کی سوزلر ایتوب مسقل ایته‌لر کوچلری جیتسه آلارنی قینیلر، الارغه طاش ارغتالر. ایندی تربیه‌لی سبق بالالری بو اوکسز بـالا بو فلان بالا دیب قارامیچه همه کشیلرگه بر بر کوز برله قارارغه و شوندی اوکسز بالالرغـه شفقت و حرمت ایته‌رگه کیره‌کدر.

اوکسز بـالا. (شعر)

١٢ کوز کونده بر کیچه‌ده آینک یاقتی چاغنده
صاری یاپراق هیچ قالماغاج اوصاقنک بوتاغنده.
اورام بویلاب بارا ایدی تیگوز یتیم بر بـالا
کرور ییری یوقغه کوره بر طوقتالا بر بـارا.
آیاقده یوق باشده آچق کولمه‌ک اشطان یرتلغان
چه‌چی اوزغان قولاغندن چونکه کوبدن قرقلغان.
اوکسز بالا اوشوب بتکان اچدن اچی بوکله‌نگان
آنی کوردی بر قارت أبی باشینه شه‌ل بورکانگان.
„ای خدایم قایده باریم؟" دییوب یغلی بو بالا
مینی کم‌ده کرتماس دییوب یاقدن یاقغه قارانـه.
قارت أبی‌نک مهری کیلدی اوکسزنی اول چاقردی،
اوز یورتنده قوناق ایتوب توشه‌گینه یاتقردی.

ناراسیده صبی بالا جلی اویده ایزلدی
بو چاغنده یازقسزنک آرغانلغی سیزلدی.
شکرن ایتوب چالقان کیتوب یوقلادی اول جلمایوب
اُبی آکا قاراب طوردی اثرلنوب یغلایوب.

چغتای.

(۱) سبق اوقورغه طرش بالا

فاتح بیك یاخشی اوقی بله‌در. چونکه هرکون مکتبکه بارا، خلفه‌سی سویله‌گان سوزلرنی بیك یاخشی طڭلی هم آڭلی. بیك طرشوب کتابلردن عبرتلی حکایه‌لر اوقیدر. مکتبدن قایتوب آشاب اچکاچ بر آز یال ایتکاندن صوڭ خلفه‌سی بیرگان سبقلرنی تکرار قیلادر. صوڭره قولینه کتابن آلوب کورکام طاوش ایله آلارغه بیك یاخشی عبرتلی حکایه‌لر اوقیدر.
۱۳
آتاسی آناسی بالالرینڭ بیك ادبلی اوقوو ینه شادلانشوب، ایکنچی بر عبرتلی کتابلر آلورغه آقچه بیره‌لر

برکوننی آتاسی ایله برطوغان قرنداشی، حسن آبزی، فاتحغه سبقلرن بلگان اوچون بر بیك یاخشی وعبرتلی کتاب بوله‌ك ایتوب بیرمشدر. مونه فاتح اوقو، یازو بلگانلگی اوچون، نیندی بختلی. هرکم قارشنده سویکلی هرکم آنی یاراتا، بوله کلر بیره‌لر.
ایمدی سزده شولای بولسه‌ڭز سزنی‌ده بیك

یاراتورلر، هم بیك كوب بولەكلر بیورلر.

١٢) سبق اوقورغه یالقاو بالا

ظریف، فاتح كبی بختلی توگل، ظریف، فاتحدن الوغراق بولسەدە آنی هیچ كم یاراتمی. چونكه ظریف بیك ادبسز و بیك یالقاو، سبق اوقی بلمی، سبق اوقورغه یازو یازارغه بردە طرشمی. سبق وقتندە، سبقغه بارمیدر. آتا آناسی فاتح ایله برگه مكتبكه، سبق اوقورغه ییبەرسەدە ظریف نڭ بردە باراسی كیلمیدر. مكتبكه بارغاندە اورام بالالرینه اوچراب آلار ایله ناچار وادبسز اوینلار اویناب وقتن اوتكارەدر.

كوب وقتدە مكتبكه سبق وقتندە بارمیچی بالالر سبق اوقوب بتورر آلدندن‌غنه بارادر. سبق آراسندە طشقه چققان زمانلرندە بالالر ایله صوغشوب، قچقرشوب، اوستن باشن بلچراتوب، كییملرن یرتوب بتورەدر. خلفەسی سبق بیرگان زماندە، خلفەسینڭ سوزلرن طڭلامیچی یاق یاغینه قاراب اوتورادر.

ایمدی بالالر! اویلاب قاراڭز، شوشندی بولورمی عقللی بالالر، خلفەسی هر وقت جزا بیرە، تعزیر قیلا كوب وقتدە قاراڭغی بولمەگە یابوب قویادر.

مكتبدن اوینه قایتقاچ انكاسینڭ سوزلرن طڭلامیدر. طڭلاماغانلغی اوچون انكاسیدە بر آز جزا بیروب قاراڭغی بولمەگە یابوب قویادر. اوزی

سیگز طوقز یاشنده بولسه‌ده، آلتی ییدی یاشارلك بالالر ایله ایکی یلدن بیرلی هامان برنچی صنفده اوقیدر. ایمدی اول بالانی کم یاراتسون، هیچ کم یاراتماس. چونکه اول بالا اوقو یازو بلمی اوزی بیك ادبسز. شول سببدن هیچ کم یاراتمیدر.

۱۳) اوقــو (شعر)

بــزنی آدم ایتکان اوقــو
آدمنی آلغه ایلتکان اوقــو
ایلتوب کوکگه ییتکان اوقــو
اوقــو، اوقــو، اوقــو.

۱۵ یولمزنی حق ایتکان اوقــو
یوزمزنی آق ایتکان اوقــو
اوزمزنی باغ ایتکان اوقــو
اوقــو، اوقــو، اوقــو.

راست چن کشی اشی اوقــو
بــاغ وراحت ییمشی اوقــو
آچقان راحت ایشگین اوقــو
اوقــو، اوقــو، اوقــو.

عقلغه نــور بیرگان اوقــو
مقدس اوی بیرگان اوقــو
صو یوقده صو بیرگان اوقــو
اوقــو، اوقــو، اوقــو.

دولت بخت بیرگان اوقـو
ملك تخت بیرگان اوقـو
بزگه کیرەك الا اوقـو
اوقـو، اوقـو، اوقـو.

اورسچەدد اوقـو، اوقـو
قطایچەده اوقـو، اوقـو
کمچەگنەده اوقـو، اوقـو
اوقـو، اوقـو، اوقـو.

ایرلرگەده فرض اوقـو
قزلارغەده فرض اوقـو
فرض اشنك بارسی اوقـو
اوقـو، اوقـو، اوقـو.

سعید.

١٤) صاندوغاچ

چیتلکلرده کورگان. صاندوغاچلر و کناریلر باقچەلرده واورمانلرده بوش اورنلرده، قرلرده کیچ وطاك وقتلرنده صایری طورغان قوشلردر. بولارنك آشی طورغان نرسەلری: واق اورلق برتکلری‌در. بو قوشلرنك کچکنەلکلرینه فاراغانده بوقدر یاخشی وگوزەل طاوش چغاروارینه عجبکه قالورلقدر. صایراغان زمانلرنده آدم بالالرن شادلاندروب بار خسرتلرینی بتوررلر. تورلی شعرلر ایتورلر، ماتور،

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

ماتور مقاملر چغاررلر. یاز کونلرنده دنیاده گل
و چچکلر آچولغان زمانلرده طاڭ وقویاش ایله چچك
و گللرنی کوروب ماتور طاوشلری ایله بتون اورمان
و باقچهلرغه شادلق بیرورلر. یاشل، یاشل چیرهملرنی
تورلی، تورلی گللرنی کوروب قاناطلری ایله قاغنوب
صایرارلر، و کشیلرنڭ کیفلرن کیتوررلر. امّا بو
صاندوغاچلرنی چیتلکلرگه یابلسه بو ماتور صایراولرن
وطاوشلرن آلماشتوررلر.

Б.А.С.С.Р

۱۵) آتا آنانی سویه طورغان بالا

بو کشینڭ شاکر اسملی بالاسی بار ایمش. بو

شاکر بیك عقللی، ادبلی و بیك طرش اطاعتلی بالا
بولغانغه کوره آتا آناسی آنی اوقوتور اوچون بیك
کوب آقچهلر طوتوب اجتهاد قیلمشلردر. شاکر آتا
آنالارینڭ آقچهلرن هم اجتهاد قیلولرن یوقغه
یوغالتمیچی مکتبده بیك طرشمشدر. هم ادبلی اخلاقلی
عالم بولمشدر. مکتبدن اوقوب چقغاچ عالملگی سببلی
بیك کوب آقچه طابوب آتا آنالرن هیچ بر اش
اشلهتمهمشدر. هر وقت آلارنی یاراتوب و نی سوز
ایتسهلر، شول سوزلرن ییرینه کیتروب بیك قدر
حرمت ایتوب طورمشدر. شاکر اوزیده، اوزینڭ
قیلغان یاخشیلقلرندن کوکلی راحتلهنور ایمش. هم باشقه

کشیلرنك ده آتا انالرینه فقیر کشیلرگه یاخشی بولولرن امید ایته ایمش. شاکر یاشدن اوك بیك ادبلی عقللی بولوب سبقلرن بیك طرشوب اوقومشدر. هم مکتبدن چقغاچ ده هیچ بر ناچار اشلر قیلمیچی هر وقتده اوزینڭ اشنده بولوب بای ودولتلی بولمشدر. شاکر اوزی ده اویله‌نوب بالالری بولمش. شاکر آتا آناسن سویگانگه کوره شاکرنی ده، بالالری بیك سویوب آخر عمرنده تربیه قیلمشلردر.

۱٦) آتا آنانی سویمی طورغان بالا

آولده بر کشینڭ آتا آنالرن یاراتمی طورغان بردن بر بالالری بار ایمش، اول کشیلر بیك فقیر، یارلی بولسه‌لرده، بالالرن اوقوتور اوچون بیك طرشقانلر، بالالری بر وقتده بیك بای بولغان. آتا آناسن تربیه قیلماق بیك تییش بولسه‌ده اول بالا بیك ادبسز ناچار خلقلی بولغان، آتا آناسن تربیه قیلو قایدا، اول بیچارالرنی کوره کیلمه‌مشدر. چونکه اوزی بیك بای، کییملری بیك یاخشی. امّا آتا آنالری بیك ناچار کییملردن اوزلری بیك فقیر بولمشلر. شول سببدن اول بیچارالرنی، کوره‌سی ده کیلمه‌مشدر. ایمدی آتا آناسی بار عمرلرن فقیرلکده مشقتلکده اوتکاروب بالالرینه بدعاء قیلوب ۱۸

اولمشلردر. الله تعالی حضرتلری اول بالانی، آتا آنالرینی
تربیه قیلماغانلغی سببندن، اوزینیده آتا آناسی کبی
فقیرلکده قالدرمشدر. اوزی ایله برگه یورشه طورغان
بای بالالریده، اوزی کبی ناچار وعقلسز بولغانغه،
بو بالاغه هیچ یاردم وشفقت قیلماغانلاردر. ایمدی
کوردگزمی بالالار؟ بو بالا اوّلده نیندی بای ودولتلی
بولمشدر. لکن آتا آناسن تربیه وآلارغه یاخشیلق قیلماغا-
نلغی سببلی، الله تعالی نیچك جزاسون بیرمش. اگرده آتا
آناسن تربیه قیلغان بولسه ایدی، هر زمان بای ودولتلی
بولوب دنیاده ده راحتلی بولوب آخرتده ده اوجماخلی
بولغان بولور ایدی. ایمدی الله تعالی حضرتلری هر
قایولرگزنی ادبلی انصافلی قیلوب آتا آنالرگزنك ١٩
دعالرن آلورغه نصیب ایله سون. (آمین)

١٧) الوغلرغه حرمت ایتوچی بالا

ظریف‌نك قیلغان اشلرندن بیك شاد بولدم، چونکه ١
یاننددن اوتکان بر الوغ کشیگه سلام بیروب قول
آلوشوب تعظیم قیلدی. اول کشینی هیچ طانمیدر
ایدی. لکن الوغ کشی ایکانن بلوب بو کشیگه
حرمت ایتدی. الوغ کشیلر آورو بولسه‌لر یا ایسه
بر بر خفاده بولسه‌لر هر وقت آلارنك حاللرن بلمك
آلارنك یاننده توبه‌نچیلك ایله گنه ادبلی گنه طورمق بیك

تییشلیدر. الوغلرغه حرمت ایتکان بالا هر کم قارشنده سویکلی بولور. هر کم اول بالانی یاراتور. هر کم بولەك بیرور. مین ظریفقه الوغلرغه حرمت ایتکانی اوچون بیك عبرتلی و بیك قزقلی بو کتاب بیرورمن. ایمدی بالالر سزده ظریف کبی بولساڭز، سزنی ده هر کم یاراتور وهر کم قارشنده قدرلی بولورسز یاراتقانلقلری اوچون سزگەده شونـدی بوله کلر بیررلـر.

١٨) اورمـــان

اورمانده هر تورلی آغاچلر واوله‌نلر بولادر: ایمەن، قاین، اوصاق، ناراط، چرشی، اوره‌گگی، یوکه وباشقه‌لر. ییمشلی آغاچلر: چییه، بالان، میله‌ش، چیکله‌وك، قـورا جیله‌ك، آلما آغاچلری. بـو آغاچ وییمشلردن آدم بالالری بیك فایده‌لانالر. آغاچلردن اویلر، صارای‌لر وباشقه کیره‌ك نرسه‌لر یاصیلر. اورمانده، یاز کونلرنده یافراقلر یـاروب اوله‌نـلر یه‌شه‌روب بوتون دنیا یوزن ماتورئیلر. اورمانده هر تورلی قوشلر، وباشقه جانوارلر بولادر. قوشلر آغاچ یافراقلرینی، یاشل چیره‌م وچچـکلرنی کوروب ماتور، ماتور طاوشلر ایله صایریلر وتورلی، تورلی شعر اوقوب آدم بالالرینه شادلقلر بیره‌لر. اورماننڭ هواسی بیك یاخشی وفائده‌لی بولادر.

۱۹) اورمان (شعر)

کوز آلدمده یاشل اورمان کوڭلمنی بیك آچادر
یاشل اورمان تورلی تورلی طاتلی ایسلر صاچادر.
یاز باشنده بو اورمانغه باروب بر آز اوتورساك
شادلانادر کوڭل سینك تیره یاقغه قاراساڭ.
تیره یاقده بار آغاچلر یەشل کییم کییںگان
یاز باشینك کیلووینه گویا بونلر سوینگان.
تیره یاقده تورلی قوشلر بیگرەك موڭلی صایراشه
گویا بونلر یاز یتکانگه قوانشوب سویلەشه
شوندی ماتور بو اورمانغه دقت ایله قاراساق
بولار قایدن بار بولغانن کوڭلمزدن صوراساق.
اول خدانڭ قدرتینك زورلغنی سویلیدر.

۲۰) یالغان سویلەشمك

یالغان سویلەشمك بیك یامان خلق وعقلسزلقدر. یالغانچی بالا الله تعالی‌نڭ آتا آناسینك وخلفه وباشقه کشیلرنڭ دوشمانیدر. یالغان سویلەشودن بیك صاقلانو تییشدر. اوزڭ بیك زور ناچارلق قیلساڭده یالغان سویلەشمەسەڭ طوغریلقلی بولساڭ نیندی ناچار اشدن ده قوتولورسن. یالغان سویلەشوچی اولوغلر قارشنده هم ایبدەشلری قارشنده قدرسز واعتبارسز بولور. یالغان سویلەشورگه اویرەنگان کشی کوب وقتده یالغانچیلغی سیزلوب اویاتقه قالور. کشیلر

النده یالغان سویله‌شوب او یاتقه قالو کبی دنیاده هیچ زور عیب یوقدر. ایمدی هیچ بروقتده یالغان سویله‌شورگه وکشی‌نی الدارغه اویرنمه‌گز. طوغری سوزلی بولگز، بر مرتبه یالغانچیلغگز چقسه، مڭ مرتبه درست سویله‌سه‌گزده سزنڭ سوزگزگه اشانماسلر.

۲۱) مقاللر

تل قلچدن اوتکندر. قلم تلدن‌ده اوتکندر. تل سویله‌رده اوته‌ر، قلم آنی یازوب صاقلار. طاوغه قاراب طاو بولمازسڭ. قڭغر اش قرق یلدن صوڭ بولسه‌ده بلنمی قالماس. قازانغه یاقن کیلسه‌ڭ قاراسی یوغار. یامانغه یاقن کیلسه‌ڭ بلاسی یوغار. آلتون ییرده یاتماس. یاخشیلق یولده قالماس. عالم و یاخشی کشی ماقتاوچی دوستدن‌ده یامانلاوچی دشماندن‌ده بوش بولماس. قلچ یاراسی بته‌ر تل یاراسی بتمه‌س. کوزدن توشکان تلدن‌ده توشه‌ر. سرڭنی برگنه کشیگه سویله، کیڭاشڭنی مڭ کشیگه سویله. کشیگه چوقور قازوساڭ اوزڭ توشه‌رسڭ. قاراما کشینڭ اوزینه، قاراسویله‌گان سوزینه. یوز مڭ آقچه‌ڭ بولغانچی یوز مڭ دوستڭ بولسون. نادان کشیگه یه‌شمه‌ودن یاخشی جواب یوقدر. ۲۲

۲۲) خلفه‌سینی یاراتا طورغان بالا

شاکر، بیك یاخشی ادبلی وعقللی مکتب شاکردیدر.

قایسی کوننی یالقاولانوب سبقلرینه بیك یاخشی طرشماغانلغی اوچون خلفه‌سندن بر آز جزا آلسه‌ده هیچ قارشی سوز ئه‌یتمیدر. الدینه قاراب تیك طوروب اوزن شول جزاغه تییشلی دییوب بله‌در. شاکرنك بو اشلرن کوروب خلفه‌سی بیك یاراتادر هم باشقه کشیلرگه‌ده ماقتی‌در. بو بر سبب ایله خلفه‌سندن جزا آلغان کونلرنده: خلفه‌ك بیك ناچار دییوب ئه‌یتکان کشیلرده بولادر. سین خلفه‌لرگنی یاراتمی‌سك آخری دییوب صوراغان کشیلرده بولادر. شاکر، بو صوراغان کشیلرگه بیك یاخشی جواب بیره‌در —: ,,یوقنی سویلیسز دوستلر! مینم خلفه‌لرم ناچار وعقلسز توگللر. چونکه قیلغان ناچارلق وادبسزلکلرمنی ایکنچی مرتبه اشله‌تمه‌سکه طرشالر. مینم فایده‌مه طرشقانلرن مین بیك یاخشی بله‌م. شونك اوچون میکا جزابیروگه بیك تییشلیدر.

بر آز اویلاسام بیك کوب وقتده میکا جزا بیرورگه تییشلی بولسه‌ده مینی عفو ایته‌لر. شونك اوچون مین خلفه‌لرمنی بیك یاراتام هم بیك کوب خیر دعا قیلام،،
دییوب همه کشیلرنی اویاتلی قیلادر. ایمدی بالالر سزده شاکر کبی ادبلی وعقللی بولورغه طرشکز. ناچار اشلر قیلماکز. یاخشی خلقلر اویره‌نکز. هم بیك یاخشی وماقتاولی بولورغه طرشکز. هر زمان خدای تعالی‌دن صوراکز. بزنی عالم کشیلردن و بیك یاخشی کشیلردن قیلسه ایدی دییوب.

٢٣) خلفه‌سینی یاراتمی طورغان بالا

ولی خلفه‌سینی هیچ یاراتمی، انی بیك ناچار بر کشی دییوب بله‌در. سببسز هر وقت جزا بیرور اوچون یول ازلی دییوب دعوا قیلادر. لکن ناچار ادبسز وعقلسز بالا سین اوزگسن. خلفه‌سینك عالم وادبلی بولووك اوچون طرشه‌در. سینك هیچ بر وقتده نادان وادبسز بولووگنی تله‌میدر. هر دایم یاخشی وادبلی بولووگنی تلیدر. سینك تیك وشایاروب طرووگنی کوروب بیك اچی پوشار. سیگا جزا بیروی ده‌او ینامیچی ادبسزله نمیچی، طرشوب سبقلرگنی اوقوولك اوچوندر. کوب وقتده سبقلوگنی بلمه‌سدك خلفه سویله‌گان سوزلرگه گوگلگنی صالوب طگلاماسالك خلفه سیگا جزا بیرر. بو نی اوچون؟ خلفه‌نك بو اشلری همه‌سی سینك فایده‌لك اوچوندر. اگرده سبق وقتنده بالالر سبق اوقوغانده سبقلرگنی اوقوماسالك وقتك بوشقه اوتوب نادان وادبسز بولورسك هم خلفه‌لرنك طرشولرن، وقتلرن بوشقه اوتکاررسك خلفه، سینك کبی یالقاو بالاغه وقتن بوشقه اوتکارمس اوچون، اول بالانی طرشوب اوقوتورغه هیچ تله‌مس سین خلفه‌نی یاراتمی‌سك ناچار وادبسز بالاسك.

٢٤) چه‌چه‌ك

یازنك بیك ماتور کونلرنده اورمان وقرلارده یا کغیغنه

چەچەکلر آتقان وقتدە آغای انی ایکی بالا بر گە او یناب یورگان وقتلرندە، یولدە بیك ماتور بر چەچەك کوردیلر. بو چەچەکگە ایکیسینڭ دە کوزلری توشوب چەچەك یانینە یوگرشوب باردیلر. لکن آغاسی آلدانراق باروب چەچەکنی اوزوب آلدی. آغاسینڭ الغانینی کوروب انسی یغلی باشلاب، - مین سیندن الگەررەك کوردم، چەچەك میڭا تییشلی دیدی. امّا اغاسی: چەچەکنی ایکیمز بر گە کوردك. لکن مین سیندان آلدانراق باروب اوزدم دیدی. انسی آغاسینە آچولانوب. ایکی آغای انی صوغشە باشلادیلر. بو طاوشقە آتالری کیلوب نیك بولای صوغشەسز دییوب صوراشە باشلادی. انسی مونە آبظی، مینم چەچەکمنی آلدی دیدی. آغاسی: یوق اتکای، چەچەك آنقی توگل مینکی، چونکە اول چەچەکنی بر گە کوردك لکن مین آلدانراق باروب اوزدم دیدی. آتالری: -فایدە اول چەچەکگز دیدی. بالالر قاراسالر چەچەکلری اوزگەلەنگان یردە یاتا. ایکی آغای انی صوغشقان وقتلرندە چەچەکلری اوزگەلەنوب ایکیسی دە چەچەکسز قالمشلر.

٢٥) بغدای

بغدای همە کشیگە معلوم بیك فایدەلی بر اولەندر. بغداینی بزنڭ روسیە یرندە مارت وآپریل آیلرندە چەچەلر. بغداینڭ اورلقلرندن آدم بالالری تورلی

آش‌لر پشروب آشیلر. صالامی حیـوانلر تربیـه قیلور اوچوندر. بغدای طوپراقنك بیك یاخشی‌سن یاراتادر. هم یغمورنی‌ده بیك یاراتادر. یغمور بولماغان یلنی بغدای بیك آز بولادر.

۲۶) چییـه

چییه، ایکی اوچ آرشین بوینده‌در. واق اوزونچه یاپراقلیدر. یمشلری پشـکان وقتده، چییه اوچون یغمور فایده‌لی توگلدر. چونـکه چییه پشـکان وقتده یغمورلر بولسه، چییه یمشلری قورتلیدر. هـم صو تییووی ایـله تملری بته‌در. چییه‌نی آش آرتندن آشارغه بیك یاخشیدر هم کوگلنی آچادر. ۲۶

۲۷) شولوق بغدای ایله چییه حکایه‌سی

اوزمان آرالرنده چه‌چه‌لگان بغدای اچلرنده چییه آغاچلری‌ده‌بار ایمش. شول چییه آغاچلرینك چییه‌لری پشکان وقتلرنده کوك کوکره‌ب بلوطلر کورنه باشلامش چییه آغاچلری بلوطلرنی کوروب: (یارب یغمور یاودرما) دییوب دعا قیلا باشلامش‌لر بغدایلر، ,,یارب شفالی یغمور یاودر،، دییوب دعا قیلمشلر. شوندن صوك چییه‌لر دیمشلر: دوست‌لر! نی اوچون بزگه قارشیلق قیلوب الله‌دن یغمور صوریسز؟ بغدایلر: ـ نیك آلای صورامییق! ئلـله الله تعـالی‌دن، رحمتنی صورارغه

یارامیمه؟ یغمور آغاچلرغه واوله‌نلرگه و باشقه نرسه‌لرگه بیک فایده‌لی‌لا باسا. - چیبه‌لر، درست یغمور بیک فایده‌لی نرسه لکن آللای بولسه‌ده بزنڭ یمشلرمز قورتلاب قدرلری کیته‌در.

بغدایلر: اگرده حاضر یغمور یاوماسه بزنڭ باشلرمز اورلقلانمیلر. همه کشیلر آچ قالالر. چونکه آلار بزنڭ اورلقلارمزدان اوُن یاصاب وشول اوُن‌دن ایکمک پشوروب قارنلرن طویدرالر. شول سببدن بزگه بار کشیلرده محتاجلردر. امّا سزنڭ یمشلرگزنی کیف اوچونگنه آشیلر، باشقه‌غه یارامیلر. شونڭ اوچون بزنڭ ایله برگه همه کشیلر دعا قیلالر. نصیب بولسه

دعالرمز قبول بولور. ایمدی بغدایلر اوزلرینه دعا قیلوب. چیبه‌لر اوزلرینه دعا قیلوب طورورلر. امّا بغدایلرنڭ دعالری قبول بولوب شاولاب یاوا باشلار.

٢٨) حصه

بغدایغه هرکم محتاج بولوب، آننڭ ایله هرقایسی دعا قیلمشلر. هم دعالری قبول بولوب یغمور یاومشدر ایمدی بالالرده هرکمگه اوزلرن سویدروب الوغلرغه حرمت وفقیرلرگه یاردم ایتسه‌لر دنیاده وآخرتده قدرلی بولورلر. وهمه کشیلرنڭ دعاسن آلغان بولورلر. شونڭ اوچونده عالم وبلگلی بولورغه تییشدر. وهر نرسه‌گه اوزنڭ طرشوب اجتهاد قیلوب، کوچنڭ ییتکان

قدری کشیگه یاردم و یاخشیلاق قیلماق تیشدر. کشیگه یاردم قیلغان کشینِنگ، کوکلی راحت وشاد بولور. کسب واجتهاد ایله طابقان دولتدن قدرلی نوسه بولماس. امّا آتا آنادن یا ایسه باشقه کشیدن قالغان دولتنِنگ هیچ قدری بولماس.

۲۹) وقتلار

یلده دورت وقت باردر. یاز، جای، کوز، قش، بو وقتلرنِنگ ایڭ یاخشی‌سی یازدر. قش‌نِنگ بیك قاتی صووقلری، آقرن، آقرنغنه آزایوب قارلر و بوزلر اری باشلاب، شونِنگ آراسنده یلی، یلی کونلر بولغالیدر. سیره‌کنه آز، آز یاوغان یغمورلرنِنگ اثری ایله اغاچلرنِنگ توبلرینه واچلرینه صولر اوتوب قش کونی قورغان آغاچلر یاڭغیدن ترله باشلیلر. طاو ایته‌کلرندن قارلار کیتوب یلی قویاش قاری باشلاغاچ ایڭ اوّل صاری، اوله‌ن چه‌چه‌ك آطا باشلیدر. بر یاقدن واق، واق یاوغان یغمورلر ایکنچی یاقدن یالتراب طورغان قویاش اسسیلگی آغاچلرغه یاپراقلر بیره‌در. شوندن صوڭ چه‌چه‌کلر آتدروب یمشلر بیره باشلیدر. بو وقتده یاوغان یغمورلر اولن‌لرگه و چه‌چه‌کلرگه بیك فایده‌لیدر. چونکهییر یوزنده اولنلردن و باقچه‌لرداغی آغاچلرنِنگ یافراق و چه‌چه‌کلرندن هیچ (اثر) بولماغان زمانده بو وقتده یاوغان یغمورلرنِنگ

(اثری) ایله ییر یوزی اولنلر اچنده باقچه‌لر چه‌چه‌کلر اچنده و آغاچلر یاپراقلر اچنده قالورلر.

باقچه واورمانلرده قوشلرنڭ صایراولری اولنلر اوستننده یاش بالالرنڭ اویناب یورولری. طاو و (صحرا) لرده تورلی تورلی حیوانلرنڭ آشاب، اچوب واویناب یورولری بتون باغ و باقچه‌لرنڭ چه‌چه‌کلری کوندن کون ماتورلانولری، بتون ییر یوزنده‌گی جان اییه‌سینڭ سلامتلکلرینه سبب بولووی ادم بالالرینڭ ایسلرن کیتەره طورغان نوسه‌لردن‌در.

۳۰) یاز (شعر)

مونه یاز کونی ییته
یازنڭ ماتورلغینده
ایرته اورنمدن طورسام
بتونله‌ی حیران قالام
قویاش نوریني چه‌چکان
شوندای ماتور صایریلر
ییر یوزی یه‌شره باشلاغان
باقچه‌لارینه چغوب
آغم صولر بوینده
آلار نیندای شادلانا
ایکی کوزله‌ب کوته‌لر
الار آنده اوینی‌لار

قارلر بوزلر اروب بتە
بتونله‌ی ایسم کیته
ته‌ره‌زه توبینه اوطورسام
قویاشقه قاراب طورسام
قوشلر اویقوسن ئه‌چکان
یاز تللرینی ئه‌چکان
کشیلر اویلرنی طاشلاغان
توته‌لر یاصی باشلاغان
همه بالالر اوینده
یازنڭ صابان طوینده
شوشی صابان طویینی
تورلی بالالر اوینی

شونداى ماتور وقتنى ياراتقوچى خدانى
اونوتماكز دوستلرم هيچ بر وقت سز آنى

٣١) تورلى مقالار

بو زماننڭ دوستلرى عيبلرنى تيكشر و چيلردر هر وقتده كشيلرنڭ عيبلرنگنه تيكشرورلر. بو كونگى يومورقه ايرته‌گه‌گى طاوقدن آرتقدر. اوكسزگه عقل بيروچى كوب بولور، لكن ايكمك بيروچى آز بولور. آت آياغينى طاى باصار. فقيرلك عيب توگلدر، يالقاولق عيبدر. بلماو عيب توگلدر. بلورگه طرشماو عيبدر. آغاچ ياش وقتنده ياخشى بوگولور. سوز جراحتى سوڭگى جراحتندن قاتيراقدر.

عقل ياشده بولماس باشده بولور. كوب ياشاگان كوب بلمس، امّا كوب اوقوغان كوب بلور.

اوزڭده بل كشيلردن ده صورا. اوزڭگه سويگان اشنى كشيگه‌ده سوى. آدم بالاسى يوقاريغه قاراب فكر ايته‌رگه توبه‌نگه قاراب شكر ايته‌رگه كيره‌كدر.

٣٢) ياز وقتى

يازده اوچ آى باردر. مارت، آپريل، ماى. ياز كونى هوالر بيك يلى بولادر. آپريل، ماى، چيسلاسنده آول كشيلرى، بغداى، صولى. آرپا، بوراى، بورچاق، طارى، به‌ره‌ڭگى، جيتون، قارا بغداى

چەچەلر، قویاش اسسیلگی ایله یمشلر، چەچلگەن ایگونلر چغوب اوسە باشلیلر. آدم بالالری قشنگ صووق وقتلرنده اوزلرن صاقلاو اوچون کیگان کییملرن صالوب یاز کوننده کییەر اوچون بولغان آق ونچکه کییملرن کییەرلر. کیچلرده آی‌نگ یاقتیلغی ایله کوندزگی کبی بولوب کیچکی هوالرده باقچەلرده واو رمانلرده، قرلرده یورمک کشیلرنگ سلامت بولولرینه بیک زور سبب بولادر.

اییون، اییول، آۋغوست آی‌لرنده کونلر قویاش اسسیلگی ایله بیک اسسی بولادر. چەچلگان ایگونلر، جیلەک، چییه، قورا جیلەک، قارلیغان، آلما وباشقه ییمشلر قویاش‌نگ اسسیلگی ایله پشوب تمام جیتەرلر سینتەبر واوکتەبر، آیلرنده ییمشلرنی وایگونلرنی جییشتروب صارایلرغه قویارلر. واوزلرندن آرتقان ایگونلرن وییمشلرن صاتارلر، صاتقان آقچەلری ایله اوزلرینه کییملکار وباشقه کیرەک نرسەلر الورلر

۳۳) یاز (شعر)

قش آیلاری تەمسز آی
گویه میت جانسز آی
قارشیسینه بیک شفقتلی
یازنی بیرگان بر خدای.
یاز باشی مارت باشیدر
کوکلمنی خوش یاصیدر
قویاشی بالقوب قارلار ارب
طامچی طاما باشلیدر.
قاز یومورقه باشلیدر
قوش قورت اویاطاشیدر

یوللار اوستكه قالقوب قالا جیلی قارنی آشیدر.
اونب یشلری ییته‌در قایغی حسرت کیته‌در
بو یون صنون تمام بیزاب صیور چق کیلوب ییته‌در.
بورنی ماطور صایریدر اوزی اوینا صایلیدر
خوش طوردگمی دیگان، کبك قانات جیلپوب صایریدر.
قار کوزندن یاش طاما گویه طوغانی قالا
صاو بولگن کیته‌مز دیب گورله‌ولك اغوب بارا.
اشله‌کیلر قچقره دییه‌در قش اچقینه
هر بر یغاچ کولمسری آگلی طاتلی کون طووا.
طاو باشلری قارالا قویاش توشوب پارلانا
اوینی صبیلر اوستنده یوگره یومارلانا.

م — ع.

٣٤) جای

جای ده اوچ آی باردر: اییون، اییول، آوغوست آیلاریدر. بو آیلارده کونلر قویاش اسسیلگی برله‌ن بیك اسسی بولادر. چه‌چلگان ایگونلر جیله‌ك، چییه، قورا جیله‌ك، قارلیغان، آلما و باشقه یمشلر قویاش‌نك اسسیلگی برله‌ن پشوب تمام جیته‌رلر. سینته‌بر و اوکته‌بر آیلارنده یمشلر و ایگونلرنی جیوشتروب سارای‌لرغه قویارلار. اوزلرندن آرتقان ایگونلرن صاتارلار. صاتقان آقچه‌لری برلان اوزلرینه کییملکلر و باشقه کیره‌ك نرسه‌لرن آلورلار.

(شعر) ٣٥) جای

ایسانمی بیك نورلی جای — خوش کیلدگمی نورلی جای
قش بوینچه بیك صاغندق — کورشدردی بر خدای
طاتلی سینك آیلرك — صایراشه طورغایلرك
کیچك دمق ایرته‌ك طنوق — بیك شفقتلی آیلرك
آل‌صو سینك طاڭلرك — یاشل بولون قرلرك
کوندزلرك روحقه راحت — سینی سویه جانلرم
کول بویلرك شاو قامش — اچنده تورلی طاوش
صایری باقه جرلی بلبل — یغلی کم قلبی صاغش
یاشل بولوب اورمانلر — طاڭك دمق طومانلار
هر تورلی قوش جرلاشالر — جان راحتی طوغانلار
حتفه کبك چیره‌ملر — یاشل کییم کیگانلر
ماتور کییملر کییوب — قوناق بولوب کیلگانلر
دولقن دولقن ایگونلر — بیك فایده‌لی ایگڭلر
الله‌غه قیلغاچ تشکر — جای شفقتی دیگڭلر
آخ جایم، جایم، جایم، بالقی نورلی آیلرك

م — ع.

٣٦) وقتلر

بر ته‌ولك یکرمی دورت ساعتدر. هر ساعت آلتمش دقیقه (مینوت) در. هر دقیقه‌ده آلتمش ثانیه (سیکونت) در. ییدی ته‌ولك بر آطنا بولادر. اوتوز

کوُن، یا ایسه دورت آطناده ایکی یا ایسه اوچ کوُن بر آی بولادر. اون ایکی آی یا ایسه اوچ یوز آلتمش بیش کون بر یل بولادر. کبیسه یلنده اوچ یوز آلتمش آلتی کون بولادر. آی‌نڭ اسملری اوشبولردر: غینوار، فیڤرال، مارت، آپریل، مای، اییون، اییول، آوغوست، سینته‌بر، اوکته‌بر، نویه‌بر، دیکه‌بر درلر.

سنهٔ قمریه یعنی عربی آیلری ایله یلده اون ایکی آی‌در. یا ایسه اوچ یوز ایللی دورت کوندر. عربچه آیلرنڭ اسملری اوشبولردر: محرم، صفر، ربیع الاوّل، ربیع الآخر، جمادی الاوّل، جمادی الآخر، رجب، شعبان، رمضان، شوّال، ذوالقعده، ذوالحجه درلر.

عربچه، یل باشی محرم آییدر. محرم آیینڭ اونچی کوننده عاشورا به‌یرامیدر. اوشبو کونده الله تعالی حضرتلری اون پیغمبرگه اون تورلی بیك زور رحمتلر قیلمشدر. شول سببدن همه مؤمن مسلمانغه بو آینی الوغلامق تییشلیدر. هم پیغمبرمز محمد علیه السلام اوشبو عاشورا کونلرنده روزه طوتوب فقیرلرگه صدقه‌لر بیروب بیك کوب یاخشیلقلر قیلمشدر. وهم صدقه‌لر بیرگان و باشقه یاخشیلقلر قیلغان کشیلرگه بیك کوب ثواب واجرلر بولاچاغینی بیان قیلمشدر. اوشبو کونده حضرت حسین رضی الله عنه‌نی (یزید) ظالمنڭ عسکری (کربلا) دیگان صحراده (قرده) شهید قیلمشلردر. شول سببدن عالم کشیلر اوشبو کونده بیك شادلانونی‌ده مصلحت

كورمەمشلردر چونكه چهار يارلرنى ياقن ودوست كورو سببلى حضرت على‌نك اوغلى حضرت حسين‌نك شهيد بولغان كوننده كوب عالم‌لر ماتم طوتارلر ايمش.

يلنك ايكنچى ايى صفر اييدر. ميلاد عيسى عليه السلام‌نك آلتى يوز يكرمى ايكنچى يلنده صفر آيينك يكرمى ييدنچى كوننده كيچ ايله پيغمبرمز محمد عليه السلام كافرلرگه بلگرتميچى مكهٔ مكرمه‌دن چغوب مدينهٔ منوره‌گه كيتمش ايديلر. اون ايكى كوندن صونك مدينهٔ منوره‌گه جيتوب مدينه خلقى بيك الوغلاب تعظيم قيلوب قارشى المشلر.

يل‌نك اوچونچى آيى ربيع الاوّل آييدر. ربيع‌الاوّل آيينك اون ايكيسنده مولود بايراميدر. يعنى پيغمبرمز محمد عليه السلامنك طوغان كونيدر. هر مؤمن ومسلمان بولغان كشيگه اوشبو كوننى الوغلامق فقيرلرگه ياردم قيلماق مجلسلر ياصاماق وهر تورلى ايزگى عمللر قيلمق وهم قرآن اوقومق وصلواتلر اوقومق بيك زور ثواب‌لردندر. محمد عليه السلام اوشبو اون ايكنچى ربيع الاوّل آينده دوشنبه كون دنياغه كيلمش ايديلر. هم شولوق آينك اون ايكنچى كوننده دنيادن كيتمشلردر. خداى تعالى حضرتلرى هرقايولرمزغه شفاعتينى نصيب ئەيله‌سون. (امين).

يلنك دورتنچى آيى ربيع الآخر آييدر. اوشبو

آینك برنچی کوننده حجاج یوسف اوغلی کعبة اللهنی وحرم شریفنی بنا قیلدی. اون دورتنچی کوننده بیش وقت نماز فرض بولدی. یکرمی بیشنچی کوننده زکاة فرض بولدی. اوتوزنچی کوننده رمضان روزەسی فرض بولمشدر.

یلنك آلتنچی آیی جمادی الاخری آییدر. اوشبو آینك برنچی کوننده جبرائیل علیه السلام محمد علیه السلامغه اقراء سورەسینی ایندردی.

یلنك ییدنچی آیی رجب آییدر. رجب آیی بیك مبارك آیدر رجب اینده یاخشیلق قیلغان کشیلرگه بیك کوب ثواب بولاچاقدر. اوشبو آینك اوّلگی پنجشنبه کیچەسی رغایب بەیرامیدر.

اوشبو آینك سیگزنده پیغمبرمز محمد علیه السلامغه پیغمبرلك کیلوب یکرمی ییدنچی کیچەسنده معراجغه آشمشدر.

یلنك سیگزنچی آیی شعبان آییدر. اوشبو آینك اون دورتنچی کیچەسی برائت کیچەسیدر. اون-بیشنچی کونی بەیرەمیدر. برائت دیمك (بیزمك) دیمکدر. اوشبو برائت کیچەسنده طاعت وعبادت برلەن همده باشقه یاخشی اشلر برلەن شغللنمك تییشدر. هم باشقه یاخشیلقلر قیلمق کیرەکدر. چونکه اوشبو کیچه بیك ایزگی کیچەلردندر. یاخشیلقلر قیلغان کشیلرگه بیك کوب اجر وثوابلر بولاچاقدر.

یلنڭ طوققزنچی آیی رمضان آییدر. رمضان آیی اوتوز کوندر. رمضان آینده مسلمانلر روزه طوتارلر. بو آیده مؤمن مسلمان بولغان کشیگه اوتوز کون روزه طوتماق فرضدر. بای ودولتلی بولغان کشیلرگه فطره صدقه‌سی بیرمك واجبدر. هجرتنڭ ایکنچی یلنده قبله قدس شریف‌دن کعبة اللهغه کوچوب مسلمانلرغه روزه فرض و فطره صدقه‌سی واجب بولمشدر.

۳۷) سحر (شعر)

ای! نورلانادر رمضان آینده
جیتدی سحر، جلتری اوطلر تەرەزه صاینده
موکلی، ظنچلق قابان کولی بوینده
باشلاندی سحر مسلمانلرنڭ اوینده
طور، طور، سحر جیتدی بو کونده
وقت بالام وقت! ئەنه اوطلر آلندی تگنده
شادلق بالقا بووقت هرمسلماننڭ اوینده
سین‌ده سوین بالام موندی رمضان طوینده
اویاندی بالا، شادلق ایله یوزنده
آناسینڭ ,,سحر،، دیگان طاتلی سوزنده
روزه‌نی: ئەنی مینده طوتام بو کونده
,,طوت، طوت بالام طوت،،او بوب آلااوغلنده
نیندی قزق نیندی شادلق بو رمضان اینده!
همه‌سی شاد همه‌سی راحت، آیرمه‌یوق یارلی باینده

موننه جیتدی عید طاغنده
مبارك بولسون بیره‌ملر
شادلقده کورلسون طاغنده
اوتدی اول کونده جلا هم صاغن‌ده

عیاض.

۳۸) یل

یلنڭ اون ایکنچی آیی ذوالحجه آییدر. ذوالحجه آیینڭ سیگزنچی کونی ترویه کونیدر. ترویه دیمك اویله‌نو دیمکدر. ابراهیم علیه السلام‌نڭ اوغلی یوق ایکان، شول سببدن „اوغلم بولسه الله تعالی‌نڭ رضالغی اوچون قربان قیلور ایدم،، دییوب نذر ایتمشدر. ۳۸
برنیچه یلدن صوڭ حضرت هاجر برابر بالا دنیاغه کیتوردی. اسمن اسماعیل دییوب قوشدیلر. بیك کورکام و گوزه‌ل بالا ایدی، ماڭلاینده نور بالقوب طورادر ایدی. ایمدی حضرت ابراهیم اوغلی اسماعیل دنیاغه کیلوب اون اوچ اون دورت یاشینه ییتکانده نذرینی تمام اونتمش ایدی. حضرت ابراهیم (مکه‌ء مکرمه) اوزرنده ذوالحجه‌نڭ ییدنچی کوننده یاتوب یوقلامش. یوقوسنده بر توش کورمش. لکن توشنڭ کمدن ایکانن بلمه‌دی، سیگزنچی ذوالحجه‌نڭ کیچنده شول توشنی ینه کوردی. شوندن صوڭ ایتکان نذری کوڭلینه توشوب اوغلی حضرت اسماعیل‌نی قربان

ایتوب بوغازلوغه نیت قیلدی. شول سببدن ذوالحجه‌نك طوقزنچی کونینه (عرفه) کونی دیرلر. عرفه کونی دیمك بلو کونی دیمك‌در.

اوننچی ذوالحجه‌ده حضرت ابراهیم علیه السلام، حضرت هاجرگه بلگورتمینچه اوغلی حضرت اسماعیلنی قوناقغه بارامز دییوب کییوندروب قرغه آلوب چقدی. قولینه بر باو و بر اوتکون پچاق الدی شوندن صوڭ اوغلی حضرت اسماعیلگه سرینی سویله‌دی. اوغلی راضی بولدی، حضرت اسماعیل‌نی بر طاش اوستینه یاتقردی. آیاقلارن بیك قاتی بەیله‌دی. پچاقنی قولینه آلوب بوغازینه بیك قاتی اشقدی لکن پچاق کیسمه‌دی. شول آراده الله تعالی‌نڭ امری بوینچه جبرائیل علیه السلام بر قوی کیتوردی. حضرت ابراهیم اسماعیل اورنینه شول قوینی بوغازلادی. شوندن صوڭ حضرت اسماعیل خلاص بولمشدر. ایمدی اسلام دیننده بولغان کشیلرگه قربان چالماق واجبدر. هم ابراهیم علیه السلام‌دن قالغان عبادتلردن‌در.

یوز یل بر عصر بولادر. حاضر اون دورتنچی عصردر. اوّلگی عصرداغی کشیلر بیك اوقوغانلر وبیك عالم بولغانلر. هم حاضرگی زمان کشیلری‌ده بیك اوقیلر اجتهاد قیلالر وهم بیك عالم‌لر، هر نرسه‌نی بله‌لر وهر نرسه‌نی اشلیلر. ایمدی بزگه‌ده بیك طرشوب اوقوب وآڭلاب هر نرسه‌نی بلورگه تییشلیدر. یوقلاب یاتورغه یارامیدر.

(شعر) ٣٩) عيد قربان

نى كۇندر بو نەدر بو قدر غرابت
بو كۇندە نيچوندر امن امانت
هر يىردە راحت، هر اويدە سعادت
عجب بو نى كرامت، بولگز مسلمانلر، سلامت
عيد قربان كيچەسيدر بو حلاوت،
يارب نە گوزەل عيد قربان كيچەسى
كوكدەگى آى نيدن نورلى درور
بارچە يۇلدزلر دنيانى كولدرر
هر نرسە قربان عيدينى بلدرر
كور نيدر بو كوكدەگى علامت ٤٠
بولگز بارچە مسلمان هب سلامت
عيد قربان كيچەسيدر بو حلاوت
يارب نە گوزەل عيد قربان كيچەسى
كۇندەگى شادلق كۇندەگى صاغلق نەدن
نەدن بالقار راحت هر اويدن
نى بار بو كۇندە بو نى قدر بوندە كمالت
بولگز بارچە مسلمان هب سلامت
عيد قربان كيچەسيدر بو حلاوت
يارب نە گوزەل عيد قربان كيچەسى،
كوزلرم برلە باقسام دنياغە
هر يىرگە شفقت رحمت ياوا
هر كمدەگى قايغى راحتكە آوا،

کوکده‌گی نورلر ییرگه یاوا،
یارب بو نی قدرت، بو کۇنده نی حکمت
بولگز بارچه مسلمان هب سلامت
عید قربان کیچه‌سیدر بو حلاوت
یارب نه گوزه‌ل عید قربان کیچه‌سی
یا رب یا الله! بو کۇنده نه‌در ما شاء الله
یوقسه بو کونده طوغدیمی حضرت محمد صلی الله
دین اسلامده بو کون بعز الله
بو کۇنده بویوردی اسماعیل‌نی قربانغه الله
بولگز هر مسلمان هب سلامت
عید قربان کیچه‌سیدر بو حلاوت
یارب نه گوزه‌ل عید قربان کیچه‌سی!

یا رب عیدمزنی قیل مبارك
بارچه مسلمان اوچون صاغلق سلامت
بنده‌گز عیاض‌غه شادلقلی بر سعادت
هر کشی بو کونده قیلسون الله‌غه طاعت
ای مسلمانلر! اسلام دیننده بزنك کمالت
بولگز بارچه مسلمان هب سلامت
عید قربان کیچه‌سی‌در بو حلاوت
یارب نه گوزه‌ل عید قربان کیچه‌سی

عیاض.

۴۰) قش

سینته‌بر آیینده خلق قش‌قه حاضرله‌نه‌لر اویلرین
طازارتالر ایکیشه‌ر قات ته‌ره‌زه‌لر قویه‌لر. میچ‌گه

یاغارغه اوطن حاضرلیلر کییملرین طازارتالر. اول خلقلاری‌ده اویلری جلی بولسون او چون استینالرین بالچق برله صلیلار ییردن تەرەزەلرینك اوستەگی پیالالرینه قدر قوری تیرس برله کومەلر ایشکلرینه چپته صوغالار.

دیکەبر باشلارنده قاتی صالقن‌لر باشلانادر. اچی بورانلر بولادر. یول یوروچیلردن اداشوچیلر بولغالی‌در. هر نرسه جانسزلانادر. قایده قاراساك آق قاردن بوتەن نرسه کورنمیدر. اورمانلر بولونلر قرلر صولر همەسی‌ده مەڭگیگه کیتکان کبك قار آستنده قالغان بولادر. یارلر، یلغالرنك اچلرینه قار طولوب تیگز ییر برله تیگزلنگان بولادر. قرلرغه چقسەك مایاقلی یولدن باشقه بر نرسەده کورنمیدر. ٤٢

٤١) قش (شعر)

اوزگەلەنوب هوالر
ییرنك اوستی اولك تیك طن
قرلر یراق طن ظورا
افق بویی آپپاق بولوب
کیله یولدن بر قارە
یول بویندەغی مایاقلار
صو بوز برلەن قابلانغان
تکه یارلر قبر کبك

ظور ظور قارلر یاوالر
تیگزلنگان اورامل
اورمان یغلاب مولك طورا
مگر بلنوب یول طورا
بوکشایگان تیز تیز بارا
قشدن زارلانوب قالا
اوستینه کورت اطلانغان
اوستدن بورلوب قارصالغان

حیللر آچی صزغره — بیت بورننی قزدرا
قویاش نوری طنوقغنه — چانا جیکساڭ اژغره
اچنی تمام پوُشدره — یغلاب جیلده قچقره
کیچ اولاغان بوری کبك — ژو. ژو ایتوب اژغره
چرلاب چیشمه صو آغا — آقرین همان بوز قابا
قالن کیینوب بیللر باغلاب — کیچ توشه‌لر شووماغه
طاو شووالر صبیلر — مال صوغاره آبیلر
قز کیلنلر اوز اشنده — میچ باشنده ئه‌بیلر
کیچلر آیاز طن بولسه — هواده یوُلدز طولسه
صووق بوله تیز کییدره — طون اوته‌لی ته‌ن طوڭا
بیك موڭایوب قالقه ای — نورلی بولوب بالقه ای
راحتنده محنتنده — تیگز قیلغان بر خدای

م — ع.

٤٢) آدمنڭ حیواندن آیرماسی

آدم بالالرینڭ باشقه حیوانلردن آیرلولری عقللی وفکرلی بولوب سوز سویله‌مك، اوقوب یازو یازمق ایله‌در. آدم بالاسی بلمه‌گان نرسه‌لرن بلگانلردن اوگره‌نوب وکتابدن یازودن اوقوب بلور. آدم بالاسینڭ یاخشی اش اشله‌گانینه یاخشی وادبلی کشی دییوب ایتورلر.

شونڭ اوچون عقللی بالالر آقنی قارانی آیرا باشلاغاچ یاخشی ویامانني ایروب، یاخشی اشلرنی

قیلورغه و ناچار اشلرنی قیلماسقه طرشورلر. شونك
اوچون‌ده طازا و یاش آغاچنی، نی قدر که کری بولسه‌ده
طورایتووی بیك آصات بولور. بالالق وقتی هم یاش
آغاچ کبیدر. یاش وقتلرنده تربیه قیلو آصات بولور،
اگرده زور اوسوب ادبسزلکگه وناچار اشلرگه اویره‌نسه
اول بالانی ناچار وادبسزلکلرندن قایتاروب یاخشی
وتربیه‌لی قیلمق بیك چیتن بولور. عقللی بالالر
یاش وقتلرنده اوق بیك طوشوب سبق اوقوب یازو
یازوب ادبلی بولورلر. ناچار واشه‌کی اویونلر ایله
اوینامасلر، اوزلرینك برگه یورگان ایبده‌شلری
یاننده قدرلی وحرمتلی بولورلر. اوزینی طانوغان
وطانوماغان کشیلردن اوزینك عقللی وادبلی بولماقی ٤٤
اوچون. „شول افندینك بالاسی نیندی یاخشی
وادبلی چقدی. ماشاء الله مکتبکه هر کوننی وقتنده
بارا سبقلرن یازولرن بیگره‌ك آرتدرغان بونك شیکللی
خلقلی وادبلی. انصافلی بالا هیچ بر وقتده کورگانمز
یوق“ ایدی دییوب ایتکان سوزلرنی هر کمدن
ایشتورگه طرشورلر. ناچار وادبسز بالانی هیچ کم
یاراتماس. مکتبکه بارمی اورام بالالری ایله یورگان
ناچار بالانی کورسه‌لر: „بو نیندی ناچار بالا هیچ
مکتبکه بارمی اوقونی یاراتمی هر وقت اورام بالالری
ایله گنه شایارا، بو بالانك آتا آناسی و باشقه قرنداشلری
بیك خلقلی و یاخشی ایدیلر. اما بو بالالری بیك ادبسز،

ناچار وخلقسز چقدی. مکتبکه بارورغه او ینده‌ده یوقدر،
آتا آناسی بو بالالری حقنده بیلک طرشدیلر، طوقتا
یاخشی بولماسمی؟ یاخشی خلقلارغه او یره‌نمه‌سمه‌ی
دیبوب یوق بولمادی آخری،، دیگان سوزلرنی ایشتمه‌سکه
طرشورلر. هر کمگه یاغملی وادبلی بولورغه طرشورلر.
مکتبکه باروب سبق و یاخشی خلقلر او یره‌نورلر.

٤٣) تورلی مقالار

ییدی مرتبه اولچه شوندن صوڭ کیس. ات سیمرسه
ایپه‌سن تشله‌ر. یاخشیلقغه یاخشیلق هر کشینیڭ اشیدر.
یامانلقغه یاخشیلق، یاخشی کشی اشیدر. یکت کشیگه
ییتمش تورلی هنر آزدر. آشوقساڭ آشقه پشه‌رسڭ. ٤٥
آشاب طویماغاننی یالاب طویماسسڭ. ایلچیگه اولم
یوق. بلا آغاچ باشندن یوره‌ی آدم باشندن یوری.
آقچه‌نی آقچه طابا. آوزی پشکان اوُروب قابار. نی
چه‌چسه‌ڭ شونی اورسڭ. آزقلی آت آرماس. اوطقه
کرگان کیچ قونغان. اوزی یغلغان بالا یغلاماس.
اولگان صیر سوتلی بولا. صاولق الوغ بایلقدر.
آقچه بتکانگه قایغرما، اش بتکانگه قایغر.
بال، بال دیسه‌ڭ بر کیمی بارماق تیسه ایکنچی کیمی.
بال طاتلی دیبوب بارماق یوُطوب بولمیدر. بر آت
آرقاسنده ملڭ آت صو اچکان. بیرسه‌ڭ آلورسڭ
چه‌چسه‌ڭ اورسڭ. آڭلاغان کشیگه چبن طاوشی ده

ییتەر. آڭلاماغانغە باراباندە آز بولور. قلچ کیسەر قول ماقتانور. بیرگانگە بیش‌دە کوب آلغانغە آلتی‌دە آزدر.

طاماق تموغغە کرتور. بلمیم برسوز، بلەمن ایکی سوزدر. کورمی کورگان کوندز چرا یاندرغان کوب یاشاگان نی بلگان. کوبنی کورگان اول بلور. کویەز طوڭماس قالترار. کوڭل نی تلەمی یازق ییبەرمی. یاخشیغە کون یوق یامانغە اولم یوق. هنرلی قل اولمەس.

آشغوب قیلغان کشی صوکندن اوکنور. قوناق قوناقنی سویمەس، یورط ایەسی برسندە سویمەس.

بارنڭ اشی فرمان ایلە یوقنڭ اشی درمان ایلە. طاش ایلە آتقانغە آش ایلە آت. آنا سوتی ایلە کرمەگان طانا سوتی ایلە کرمس. یامان ییردە یاتساڭ یامان توش کورسڭ یاخشی ییردە یاتساڭ یاخشی توش کورسڭ.

٤٤) صوقر خاتون

بر صوقر خاتون، اوینە کیرەك یاراق نرسەلرنی آلور اوچون بر کوننی بازارغە چقمشدر. آلغان نرسەلری بیك ناچار ایمش. کوزلری صوقر بولغانغە کورە ایڭ ناچار نرسەلر ایکانن بلمەمشدر. بر وقتدە کوزلرن قاراتور اوچون هم کوزلرینڭ سلامتلەنووی اوچون طبیب چاقروب قاراتور. طبیب

بو صوقر خاتون‌نڭ بر نیچه وقت کوزلرن قارار
هم تییشلی دارولر ایله دارولاب صوقرنڭ کوزلرن
سلامت قیلور. کوزسز وقتنده آلغان نرسه‌لری بیك
ناچار کورنور. ,,سین نی اوچون مینم نرسه‌لرمنی
آلماشتوردڭ،، دییوب طبیب‌نڭ یاقاسینه یابشوب
خدمت حقن بیرمسکه طرشور. طبیب نی قیلورغه بلمی!
,,یوق آبصطای مین هیچ بر نرسه‌ڭزنی آلماشتورمادم.
سین کوزلرڭ صوقر وقتده قایسی نرسه یاخشی، قایسی
نرسه ناچار ایکانن بلمیدر ایدڭ. ایمدی کوزلرڭ
سلامت بولغاچ ناچار ایله یاخشینی آیروب بلدڭ،،
دییوب طبیب اوشبو صوقر خاتوندن کوچکه قوتلمشدر.

٤٥) حصه

آدم بالاسی نادان وقتنده صوقر کشی کبیدر.
یاخشی ایله یماننی هیچ بلمیدر، اوزینڭ قیلغان
واشله‌گان اشلرن بیك یاخشی دییوب اویلیدر.
اگرده اوقی بلسه یازو بلسه کوزلری آچلغان کبی
هرنرسه‌نی اوقوب واویلاب بله‌باشلیدر. شونڭ اوچون ده
بالا وقتنده‌اوق بیك طرشوب اوقو ویازو بلمك
وبلمه‌گان سوزلرنی خلفه‌لردن صوراب بلورگه تییشلیدر.

ایمدی بالالر، هر قایوڭز ناچار وادبسز اشلردن
طیلوب یاخشی وادبلی اشلرنی قیلورغه طرشڭز،
یاشلك وقتڭزده اشله‌گان اشلرڭز، قارتلقڭزده،
یاشلك زمانلرڭزنی اویلاغانده هیچ بر کوڭلڭزنی

بوزارلق بر اشکه‌ده طوغری کیلمه‌وگز قدر دنیاده یاخشیلق والوغلق یوقدر.

٤٦) کوگه‌رچین

کوگه‌رچینلرنڭ بیك کوبسی کشی قولینه ئییه‌له‌نوچه‌ندرلر. اوزلری یاصاغان اویالرینی هیچ بر وقتده اونوتماسلر. کوگه‌رچینلر بیك سویملی قوشلردر. بونلرنڭ تورلیسی باردر. ایڭ یاخشی وماتورلری: آق کوگه‌رچین، کوك کوگه‌رچین، چووار کوگه‌رچین هم مصر کوگه‌رچینلریدر.

کوگه‌رچینلر ایکیشه‌ر ایکیشه‌ر آتالی انالی عمر ایته‌رلر. بو کوگه‌رچینلر بر برسن بیك سویه‌رلر ٤٨ وبر بوسینه قاراشوب صایرارلر. شول سببدن هر وقت برگه یوروررلر هیچ ایرلماسلر. آتا کوگه‌رچیننی بیك یراق بر ییرگه ایلتوب آداشتورساگده هیچ آداشمیچی یاگغلشمیچی اوزینڭ اویاسینه قایتوب کیلور. شول سببدن صوغشلرده و محاصره وقتنده آتا کوگه‌رچینلرنڭ آیاقلارینه خط به‌یله‌ب ییبه‌رورلر هم شول روشچه خبرله‌شوب طوررلر.

٤٧) صایسقان

صایسقان، قارغادن کچکنه‌ره‌ك. اوزونچه قارا بورنلی بیك اوزون قویرقلی آلایونلی قوشدر. ته‌ڭ ته‌ڭ سیکره‌در

بیك طاوشلی طورغان بر قوشدر. بتون عمرینی طاوق اویالرنده یومرقه‌لر اچوب، تیری وایت کبی نرسه‌لر یاننده اوتکاره‌در. هر زمان اشی اوغریلقده‌در. اوغریلقدن باشقه نرسه بلمی طورغان بر قوشدر.

٤٨) کوگه‌رچین ایله صایسقان حکایه‌سی

بر صایسقان، کوگه‌رچینلرنڭ بیك یاخشی بغدای آشاب، ماطورماطور چیتلکلرده طورغانلرن کوروب بیك قزغور. شول سببدن اوزی‌ده آلار آراسنده طوراسی کیلور. بر کوننی نیچك بولسه‌ده بیك ماطورلانوب اوزن بلگورتمیچی کوگه‌رچینلرنڭ

چیتلکلرینه کورور. بر نیچه کونگه قدر صایسقاننی هیچ طانوماسلر. نیچه کوندن صوڭ صایسقاننڭ بیك اچی پوشوب صایری باشلار. صایراغان زماننده مونڭ کم ایکانن بلوب چیتلکدن قووب، قیناب چغارورلر.

٤٩) حصه

بر کشی اوزینڭ نادانلغن بلمیچی بر خدمتکه کرشسه‌یا ایسه‌ماتورماتور کییملر کیینوب عالم‌و بلکلی کشیلر آراسنده کرشوب سوز سویله‌شه‌باشلاسه، حاضر نادانلغی بلنوب صایسقان کبی کم ایکانلگی آڭلانور. شونڭ کبی آدم بالاسینه‌ده طشندنغنه ماتورلانوب یاایسه اوزی بلمگان نرسه‌لرنی بله‌من دییوب یورورگه

یارامیدر. هر وقتده عالم و بلکلی بولورغه کیره‌ك بولادر. طشگنی ماتورلاغان کبی اچگنی‌ده ماتورلارغه کیره‌ك بولادر. طشدن ماتور بولغان کبی کورنوب اچدن قارالوب یورورگه یارامیدر. شونگ اوچون هر کمگه بالالق وقتندن‌اوق بیك طرشوب اوقورغه، ادبلی اخلاقلی بولورغه کیره‌ك بولادر. علم، ادب واخلاق آلاطورغان وقت بالالق وقتیدر. آدم‌بالاسینگ کوبره‌ك اوقوغان و بلگان نرسه‌سی بالا وقتنده‌غی‌در.

۵۰) ایکی صاتوچی

بر صاتوچی یراق یولغه کیتکان وقتنده اوزینگ بر دوست صاتوچیسینه تیمرلرن صاقلارغه امانت ایتوب قالدرغان. بو دوست صاتوچیسی، امانت اییه‌سی بارغان ییرندن قایتقانچی تیمرلرن صاتقان. امانت اییه‌سی قایتقاچ دیمش: افندی: ـ سینگ تیمرلرگه قضا بولدی، الله اجرن بیرسن دیدی، تگی کشی: ..مینم تیمرلرمه نیچك قضا بولدی، دیدی ـ مین اول تیمرلرنی سارایغه جییوب قویغان ایدم، سارایده سچقانلر کوب ایکان، همه تیمرنی آشاب بترگانلر، اشانماسه‌ك باروب قارا هیچ بر نرسه قالماغان دیدی. ـ قاراب نیشلیم، سچقانلرنگ تیمر آشاولرینه اشانامن، خوش صاو بولگز دییوب چغوب کیتمش.

بر نیچه کوندن صوگ امانتکه خیانت ایتکان صاتوچینگ صبی بالاسی، تیمر اییه‌سینه طوغری

کیلوب بـالاغه شیکر و کانفیت‌لر بیروب اوییته آلوب باروب بالانی بر بولمه‌گه یابوب قویمش. ایمدی تگی صاتوچی بالام یوغالدی دییوب ازله تسه‌ده بالاسی طابلمادی. شول زمـانده تیمر اییه‌سی بو صاتوچیغه کیلمش. ـ صاتوچی، خوش کیلدگز (رحیم ایتگز رحیم ایتگز) دییوب قبول ایتمشدر. هم ایتمش: بـالا ازلاو چینی کورمـاردگزمه؟ بـالا یوغالدی. هیچ طابلمی. قایده کیتکاندر ایسه دیدی.

ای افندم ایشتمك توگل بالاگزنی کوروب بیك قزغـاندم، ـ بر اش ایـله اورامدن بارادر ایدوم، شول وقتده سزنك بالاگزده مینم قارشمه طابا کیله‌در ایدی، شول آراده برقارچغه قارشی توشوب بـالانی آلوب منوب کیتدی، بیك قچقردم، لـکن تاشلامادی، الله تعالی خیرلی قیلسون دیدی. ـ موندی اش بولورمه؟ قارچغه بالانی نیچوك کوتاروب آلوب کیتسون؟ ـ دنیاده شوندی اش نیك بولماسون، سچقانلر تیمرنی آشاغاچ، قارچغه بالانی آلوب کیتووی ممکن شول دیدی. ـ دوستم دنیاده شوندی اشلر هیچ بر وقتده بولاچاق توگل، تیمرلرگزنی مین اوزم صاتقان ایدم، مونه آقچه‌سی آل! لـکن میگا رنجمه بحیلاله. ـ ایمدی آلای بولسه قارچغه بالانی کوتاروب کیتمه‌دی، بالاگز مینده، بار آل، لـکن زنهار عیب ایته کورمه‌گز دیدی.

51

٤ *

٥١) یاڭغراو

بر کوننی شاکر آتاسی ایله بر آولدن ایکنچی آولغه بارغانده اورمان اچنده آغاچ توبینه اوطوروب یال ایتمککچی بولمشلر. شول وقتده آتاسی اوغلینه اوغلم! ,,یالغانچی آلداقچی،، دییوب قچقر دیدی. شاکر آتاسی ئه‌یتکاچ آیاق اوستینه باصوب (یالغانچی آلداقچی) دییوب قچقردی. اورمان اچنده‌گی طاوش شاکرنڭ طاوشینه قارشی یالغانچی آلداقچی دیگان طاوشی اوزینه قایتوب کیلدی. شاکر بو طاوشقه عجبسنوب بر آز قورقدی، آتاسی، ایندی ,, بیك یاخشی بیك عقللی دییوب قچقر،، دیدی شاکر (بیك یاخشی بیك عقللی) دییوب قچقردی قارشیسینه بیك یاخشی بیك عقللی دیگان طاوش کیلدی. شاکر بو طاوشدن بیك قورقدی‌ده عجبله‌نوب آتاسینڭ کوزینه قارادی. آتاسی قارا اوغلم، ناچار سوز قچقردڭ اوزگه‌ده ناچار سوز قچقردی. یاخشی سوز قچقردڭ اوزگه‌ده یاخشی سوز قچقردی دیدی. ٥٢

ایمدی بالام، هر وقتده وهر زمانده کشیگه یاخشی ویاغملی سوز ایتورگه طرش. یامان سوز سویله‌ساڭ یا ایسه بر بر ناچار اش اشله‌ساڭ سیڭاده یاخشی اش ویاخشی سوز ایتمه‌سلر دیدی. اورمانلرداغی، یلغه‌لرداغی، صو بویینداغی طاوشلردن قورقمه؟ چونکه

شوندی اورنلرده کشینك اوز طاوشی اوزینه قایتور دنیاداغی کشیلرده شول طاوشلر کبیدر، ادبلی خلقلی ویاغملی بالا بولساڭ، کشیلرده سیڭا بیك یاخشی ویاغملی بولورلر. سینی بیك یاراتورلر، بیك سویەرلر اگرده یامان خلقلی ادبسز وعقلسز بولساڭ کشیلرده سینی برده یاراتماسلر وسویمەسلر. دییوب شاکرنی قولندن طوتوب یوللرینه کیتمشلردر.

۵۲) کوزلك

بر آولده احمد اسملی قارتنڭ کوزلری بیك یاخشیلاب کورمیدر ایدی. شول سببدن کتاب اوقوغانده کوزلك کییوب اوقیدر ایدی. هم ئەیتەدر ایدی: „بو کوزلکنی چغارغان کشی بیك عقللی وبیك عالم کشیدر کوزلکسز بر سوزنی‌ده طانوماس ایدم“، دییوب. بو سوزنی بر کورشی‌سی ایشتمش: – اول دیمش: کوزلك ایله یازو طانورغه فایدەسی بولسه کیرەك، بو کوزلکنڭ مین‌ده فایدەسن کوریم دییوب آقچەسن آلوب بر شهرگه چغوب کیتمشدر. شهرگه باروب ییتکاچ کوزلك کیبتینه کروب کوزلك 53
صورامش. کیبتچی طارتماسی ایله کوزلکلرون کیتروب منه اوزڭز قاراب آلڭز دیمش. اول کشی کوزلکلر آراسندن بر کوزلکنی صایلاب، کوزینه قویوب، اوقوب قارارغه بر کتاب صورامش. کیبتچی بر کتابنی

کیتوروب بیرمش. اما شول کشی کتابنی اچوب قاراسه هیچ بر نرسه طانمی، ینه بر نیچه کوزلکنی کوزینه قویوب قاراسه‌ده هیچ برسی کوزینه یارامی‌در. شوندن صوڭ کیبتچی اول کشیگه بیك عجبسنب دیدی: ,,ای افندم! سین ئلله اوقی بلمیسکمی؟ یوق ایسه بو قدر کوزلك آراسندن برسی یارار ایدی،، دیدی. شوندن صوڭ شول کشی دیدی: ,,ای صاتوچی دوست، اگرده مین یاش وقتمده اوقی، یازا بلسه ایدم. سزنڭ کوزلکڭز میڭا نی اشکه کیره‌ك بولور ایدی، هیچ نرسه‌گه کیره‌ك بولماس ایدی،، دیدی.

۵۳) حصه

بیچاره کوزلك ایله فایده‌لانه بلمه‌گاچ عیبنی کوزلك‌گه قویمش. یاش وقتنده یالقاولانوب اوّل حرفلرنی طانوب اوقو یازوغه حاضرلنمه‌وی سببلی اوزینڭ کوزلك ایله فایده‌لانورغه وقتی یتمگاننی سیزمه‌مش. شول سببدن هرکمده بر عیب یا ایسه بر یاراماغان اش بولسه شول عیبلرنی ایڭ اوّل اوزندن ازله‌ب باقمق تییشلیدر. طوقتا، بو نرسه‌نڭ یاکه بو کشینڭ میڭا فایده‌سز وناچار بولوب کورنووی، اوزمنڭ آڭلی آلماغانمدن توگل میکان دییوب ایڭ اوّل اوزینڭ حالینی تیکشروب قارامق تییشلیدر. یاخشیلاب آڭلاماس بورون هرنرسه‌گه، بو نرسه‌یاخشی، بو یامان دییوب حکم قیلورغه آشقماسقه تییشلیدر.

٥٤) صوقر كشی ایله سوٌت

كوزلی صوقر كشی، كوزلی سلامت كشیدن سوتنڭ نیندی توسده ایكانن صورامش. كوزلی كشی: ,,سوٌت آق كاغد توسلی بولادر،، دیمش. صوقر، سوت كاغد توسلی بولسه، كاغد كبی قوریدر دیمش. كوزلی ,,خیر قویان كبی آقدر،، صوقر: ,,بلدم، قویان كبی یونلی ایكان،، دیمش. كوزلی ,,قار كبی بیك آق توسده‌در،، صوقر: ,,آلای ایكان، سوت، قار كبی صووقغنه بر نرسه ایكان،، دیمش. كوزلی كشی صوقرغه نی قدر سوت‌نڭ توسون بلدررگه طرشسه‌ده نیچك‌ده بلدرته آلمادی. ایمدی سبق اوقوماغان نادان كشیلرگه‌ده بر نرسه‌نی سویله‌ب آڭلاتماقچی بولساڭ یاخشیلاب آڭلاتوب بولمی، چونكه صوقر كشیلر سوت‌نڭ توسون بلمه‌گان كبی نادان كشیلرده هیچ نرسه بلمیلر امّا اوقوغان كشیلر هر نرسه‌نی بلوب بلمه‌گان‌لرن كتابدن اوقوب یا ایسه عالم كشیلردن صوراب بلورگه طرشالر. ایمدی بالالر، بالا وقتگزدن اوق اوقورغه وبلورگه طرشگز، اگرده عالم و بلكلی بولسا‌گزغنه نادان و بلكسز كشیلردن آیرلقی بولورسز. اگرده نادان و بلكسز بولساگز هیچ نرسه بلمه‌سسز.

٥٥) یاخشی ایبده‌ش

یاخشی ایبده‌ش، هر وقتده یاخشی كشیلر ایله

یوروب سویله‌شوب، اوطرشوب، ناچار خلقلی ادبسز اخلاقسز کشیلر ایله یورودن. اوطرشودن وسویله‌شودن صاقلانمق بیك تییشلیدر. چونکه آدم بالاسی هر وقت اوطورشقان، کورشکان وسویله‌شکان کشیسی‌نك خلقی و قیلنشی ایله خلقلانمق آدم بالاسینك طبیعتندن‌در.

اگرده شوندی ناچار و خلقسز کشیلر ایله سویله‌شسه، یورشسه، بارا بارا اوزی‌ده شول کشیلر کبی ناچار وخلقسز بولووندە هیچ شك یوقدر.

ایمدی ادبلی بالالر هر وقتده یاخشی وادبلی بالالر ایله یورورلر، اوطورشورلر، سویله‌شورلر. وهر کم قارشنده یاخشی واخلاقلی بولورغه طرشورلر. ناچار اشلر اشله‌مسلر اوزلرینك ایبده‌شلری بر بر ادبسزلك قیلسه اول بالانی یاخشیلقغه دیمله‌ب، ادبسزلکنك ناچارلغن آڭلاتورغه طرشورلر. ٥٦

٥٦) تورلی مقاللر

آلتون اوتده، آدم بالاسی محنتده تجربه قیلنور. کشی سوزندن آرتق اوز سوزگه اشان. آلش بیرش مثقاللاب، دوستلق باطمانلاب بولور. فقیرلك، اجتهادلی کشینك قاپقاسندن‌ده قاراماس، اچکه هیچ کرماس. کوته‌ره بلمه‌گان کوب کوتارور. قول قولنی بله. آلتمشنقی بته، آلتینقی قالا. باردن یوق بولغان، اولم ایله تیك بولغان. یول عذابی گور عذابی.

دیگز باشدان بولغانور. چنلاب یغلاغاچ صوقر
کوزدن‌ده یاش چغا. آورتقان باشقه تیمر طایاق.
چوی اوستینه طوقماق. الداغی کوچه‌ك قایدن
ته‌گه‌ره‌سه آرتده‌غی شوندن ته‌گه‌ریدر. ایرته اوگماغان
کیچ اوگماس. کیچ اوگماغان هیچ اوگماس. ایسکی
باینگ بولگانی یاگغی باینگ کولگانی. باقچه ایه‌سینه
توته‌ل یوق. اورده‌ك آلساگ قاز بیرورسك. جوله‌رنی
چه‌چوب اوسترمیلر. دیمچی دیگز کیچرور. راستلق
کوزنی تورته. اولچامیچی سویله‌شسدك آورمی
اوله‌رسگ. صاباندە صایراشماساگ اوندرده اوگغراشور-
سگ. صوقر طاوقغه بارده بغدای. صو، چوقر ییرگه
٥٧. جییلور. یامان بولساگ آصارلر، یوواش بولساگ باصارلر.
یاخشی سوز جان آزغی، یامان سوز باش قازغی.
عقل آینوماس، آلتون چرمه‌س. یارلی کشینگ آقچه‌سی
طورنا بولوب قچقرا.

٥٧) صدقه‌چیلك

صدقه‌چیلك بزنگ دینمزده، شریعتمزده وعقلمزچه
طییلمشدر، چونکه صدقه‌چیلك گه ایتوچی نرسه
فقیرلك و محتاجلقدر. بو فقیرلکنگ ناچارلغی حقنده
پیغمبرمز محمد علیه السلام ,,فقیرلك کفرلك گه یاقیندر،،
دیمش. آدم بالالری کوچلری ییتکان قدری اجتهاد
قیلوب اشله‌مه‌سه‌لر وهم بر بر اشکه طرشماسه‌لر هر وقت

اوزلرن اوزلری یاولقاولقغه صالوب هیچ بر نرسه اشله‌میچی تیك طورسه‌لر اول کشیلر فقیر ومحتاج بولورلر.

ایمدی سویکلی بالالر! یاش وقتڭزده سبق اوقورغه ادبلی واخلاقلی بولورغه طرشڭز هیچ بر وقتده کشی نرسه‌سینه کوزڭزنی وکوکلڭزنی توشورمه‌ڭز. یاشلك زمانڭزده سبق اوقوساڭز ادبلی انصافلی بولساڭز نصیب بولسه زور بولغاچ بای ودولتلی بولماساڭزده اوز قول کوچڭز برله‌ن خدمت ایتوب طاماقڭزنی طویدروب کون ایتوچی طوغری بر کشی بولاچقسڭز.

٥٨) آیانچ فقیر (شعر) ٥٨

کوُزگی قاره توُن ایدی صزغره قاتی جیلی
شبر، شبر یغمور یاوا اچ پوشه ئلله نیندی.
قایته موژیك چلانغان لاب لوُب باصوب اورماندن
اوُستی یوقه طوگغان مسکین قزغانورلق موگلانغان.
بالتاسی‌ده بیلنده بر آز یغاچ ایننده
ته‌نی کورنه بیچاره‌نڭ قرق جاماو کییمنده.
ایته آنام قارت ایندی کوته طورغاندر مینی،
آشارغه‌ده بر نرسه یوق نیشلایم دنیا سینی.
اویگه قایته سویله‌نوب بر آز اویلی سوُیه‌لوب
طوگغان قایتوب اویگه کره بر سوز دشمی اویالوب.
ته‌ره‌زه‌ده قارندق ایدن چوپلی آبنرلق

اوی اوتەلی جیللر اورە
انکای قارچق اگراشە
اوغلم بو کون حالم آغر
انکام جانم بحیل بول
سین دیگاندە جانم فدا
طوگغان اوزی یغلیدر
مسکین قارچق آغر حالدە

الله بیرسون صبرلق.
اوغلی برلە سویلەشە
اوی بیك صووق ایچماسام.
نی قیلایم ایندی شول؟
فقیرلگم قاتی شول.
بحیللکنی صوریدر
صولونی جیش صولیدر.

م — ع.

٥٩) درست حکم

مؤمن مسلمان حقی اوچون صدقە رحیم ایتسەگزلە دییوب ایکی صدقەچی یلامسراب قاضی ترەزەسی توبینە بارب صدقە صورادیلر. قاضی افندی تەرەزە یاگاغینە طایانغان کوینچە: „سزلرگە خدا بیرسون دیدی‟ خدا رضالغی اوچون رحیم ایتسەگزلە دییوب ایکنچی مرتبە صورادیلر. قاضی اچولانوب: „کیتگز موندن شاولاب یورمەگز دیدی‟، صدقەچیلر، ینە، بر خدا حقی اوچون رحیم ایتسەگزلە دییوب یغلاب صورادیلر. شوندن صوڭ قاضینڭ بیك آچوی کیلوب خدمتچیلرینە صدقەچیلرنی زندانغە صالورغە قوشدی. خدمتچیلری کیلوب قاراسەلر صدقەچیلر تەرەزە یانندە یوق. ایکی اوچ کون اوتکاچ قاضی اوینە محکمە کشیلری قوناقغە کیلدیلر. قاضی شول قوناقلرنڭ برسی ایلە تەرەزەدن قاراب طورغان وقتدە ینە شول

صدقه‌چیلر ته‌ره‌زه توبینه کیلوب صدقه صورادیلر.
هم‌ئه‌یتدیلر! سزنینگ او یده بایلق وشادلق ایتوب قوناقلر
صیلاب طوره‌سز بزنینگ هیچ قابارلق آشارمزغه یوق،
خدا حقی اوچون رحیم ایتسه‌گزله دیدیلر. شول
وقتده قاضی افندی، مفتی حضرتکه دیدی: „کورگز
مفتی حضرت! بو ادبسز صدقه‌چیلرنی ایکنچی مرتبه
صدقه‌چیلك قیلوُرغه کیلوب مینی جوده‌توب بتوردیلر.
بزنینگ خلیفه‌مزده هیچ شوندی ادبسزلرنی قارارغه
وزندانغه صالورغه قوشمیدر. ایمدی بولرنی وباشقه
اشسز کشیلرنی آیاقلرن بغاولاتوب زندانغه صالدریم
موندن بولای بغداد اورامنده یورمه‌سنلر“ دیدی. ٦٠
شول وقتده صدقه‌چیلر قاضینینگ او یینه کوروب
اوستلرندن ناچار کییملرن صالسالر، برسی هارون
الرشید خلیفه، ایکنچی‌سی وزیری جعفر ایمش.
شوندن صونگ قاضی‌غه خلیفه دیدی: „شولمی سینینگ
فقیر وصدقه‌چیلرگه یاخشیلق قیلووینگ، بز سینی
یاخشی دییوب خطا اویلاغان ایکانمز. توت جعفر!
شریعت ایله حکم ایت، خلیفه‌نی آلدالاماس دیدی.
شوندن صونگ قوناقلر بولرنینگ برسی خلیفه ایکنچیسی
وزیری جعفر ایکانن بلگاچ هه‌مه‌سی بیك قورقشوب
وبیك تعظیم قیلوب قیلغان ناچارلقلری اوچون
عفو تله‌دیلر.

٦٠) تله‌نچی (شعر)

قش بوران، صالقن هوا
جیل قووا قارنی همان‌ده
صزغره جیل اژغره تیك
شول وقت مسجد قاتنده
کیچه کوندز اوشبو ییرده
قاپچغن طوتقان صوٗرانا
قزغانچ حال قزغانچ حال
بیوسه‌گز چی بر تیین تیك

یافراق قدرلی قار توشه
قار توشام دیب طارتوشه.
قار بورانن آرتدرا
دوم صوقر بر قارت طورا.
تگرینك یازمش کونی
جای‌وکوز، یاز، قش‌کونی.
بیك قیین بیت بیك قیین
تنکه توگل بیت „تیین“.

٦١) یاخشی سوزلر

بایلق، وسلامتلك هم شادلق، قدرینی بلوب شکرانه قیلا بلمه‌گان کشیلر اوچون فائده توگل بلکه بیك ضرردر. عالملك برله گنه کشینی یاخشی دییوب بولمیدر علمی ایله برگه عملی هم یاخشی (گوزه‌ل) خلقی‌ده بولسه شول وقتده اول کشی برنچی یاخشی کشی بولادر. اوچ آلوب لذتله‌نوگه قاراغانده کشیگه شفقت ومرحمت قیلوب لذتله‌نو بیك کوب آرتقدر.

وقت ایرکون دییوب اویلاب قیلناچق اشنی کیچکتر و بیك دیوانه‌لقدر. چونکه‌وقت بیك آزدر. یامان صفتاردن صاقلانمق تییشلیدر. اول صفتلرنك برسی باشلانغان اشدن طویوب طاشلامق ایکنچسی

صبرسزلقدر. اچ پوشوب کوگلسزلەنو بر زور آورودر. آنك دواسی بر اش ایلە شغللەنودر. یالقاولق بیك کوب جفانك اوّلگی سببیدر. یاماب خلقلرنك ایك ناچاری یالقاولانوب اشسز یاتونی راحتلکگە حساب قیلودر. امّا بر بر اش ایلە شغللەنونك اوچ یمشی باردر: برنچی (اعضا) سلامتلگی، ایکنچی کوگلنك راحتلەنووی، اوچونچیسی ذهننك آرتوویدر.

کیچ ایلە یوقوغە یاتقاندە اللەغە شکر بو کونگی کونمنی بوشقە اوتکارمەدم بر نیچە تورلی کشیگە یاخشیلق و باردم ایتدم یا ایسە نی قدر سبق، و کتاب اوقودم دییورلك بولغان کشیدن بختلی کشی یوقدر.

عالم ومعرفتلی کشیلرنك اوّلگی حاللرینی او یلاب قاراساڭز کوروسز، اللارنك علم ودولتکە ایرشولری بیك کوب زحمت و مشقت چیگو ایلەگنە بولمشدر. کیف وصفا بیك راحتدر. لکن یولندە بیك کوب جفالارغەدە طوغری کیلانەدر. اگردە او زمزدە کیمچیلکلر بولماسە ایدی باشقە کشیلردە کیمچیلکلر کورگاچ هیچ آرتق سوینمەس ایدك. کشیلرگە کوب یاردم ومرحمت قیلغان کشینك وجدانی هر وقت راحت وشاد بولور. اوزك اشلەب تابقان دولتدن قدرلی نرسە یوقدر. همدە اوز کوچك برلە خدمت ایتوب کون کورودن قدرلی ومقدس اش یوقدر. شونك اوچون آتادن قالغان مال ایلە بای بولغان کشی یایسە اشچیلر کوچی ایلە طابلغان

مالدن کون ایتوچیلر بایلقنڭ راحتنی سیزمیلر همده خدمتچیلرنڭ قدرنده بلمیلر. شونڭ اوچون حضرت عمر: بر کشینی کورسام بیك یاخشی اخلاص قویامن لکن شول کشینڭ هنرسزلگن بلسام شول کشیدن اخلاصم کیری قایتادر دیمش.

٦٢) وزیر حکمی

بر کوننی بغداد شهرندەگی بر صاتوچی یانچق ایله ایکی یوز آلتون یوغالتقان، محکمەگە معلوم قیلوب طابقان کشیگە یوز آلتونن بیرورگە وعده قیلغان بر نیچه کوندن صوڭ صاتوچینڭ آلتونلرن بر کویمەچی طابوب وعده قیلغان یوز آلتوننی

صوراغان. بو کشی کویمەچیگە آلتوننی بیرمس اوچون: اول یانچق اچنده آلماس طاشیده بار ایدی دیدی. شول آلماسنی بیرساڭ وعده قیلغان یوز آلتوننی بیرورمن،، دیدی. اما کویمەچی، یانچق اچنده آلماس طاشی یوق ایدی دیدی. هم اوزیده یوقلغن بلسدده یوز آلتوننی بیرمس اوچون کویمەچی اوستندن محکمەگە بیرگان. قاضی بو اشنی اوزی حکم قیلمیچی وزیر قارشیسینه آلوب بارغان. وزیر ایکیسندن‌ده اشنڭ نیچك ایکانن سویله‌توب صاتوچیغه دیدی: سینك یوغالغان آلتونلرڭ اچنده آلماس طاشیده بولغان، امّا بو کویمەچی طابقان یانچقده ایکی

یوز آلتوندن باشقه نرسه بولماغان دیدی. آلای بولسه بو کویمه‌چی طابقان یانچق سزنکی توگل. ایمدی سز ایکی یوز آلتون بر آلماس طاشی اچنده بولغان یانچقنکٔ یوغالغانن محکمه‌گه معلوم ایتوگز، بو کویمه‌چی طابقان یانچق آلتونلری ایله قرق کونگه قدر صاقلانسون، قرق کونگه‌چه کشیسی چقماسه اول آلتونلر کویمه‌چیگه بولور دیدی.

٦٣) تورلی مقالر

نادان تلندن، حیوان موگزندن باغلانور آدم بالاسی طوغان ییرن ات طویغان ییرن بیك سویه‌رلر.

دوستلق آغاچدر. کورشمك آنکٔ ییمشیدر.

یالقاولق بایلقنکٔ قزی، فقیرلکنکٔ آناسیدر.

آحمق دوستکٔ بولغانچی، عقللی دشمانکٔ بولسون.

ناچار خلق ئه‌شه‌کیدر. آنکٔ ایه‌سی خوردر.

صوقرنکٔ کوزی کورمسه‌ده جانی سیزه‌در.

قارغا، قارغانکٔ کوزن چغارماس.

٦٤) عبادت

اسلام دیننده بولغان کشیگه ایکٔ اوّل تییشلی بولغان نرسه، الله تعالی‌گه عبادت قیلمقدر. بو دنیانی یوقدن بار قیلغان وهر بر جان ایه‌سن طویدرغان الله تعالی حضرتلریدر. آشاغان، اچکان، کیگان نرسه‌لرمزنی

بيروچى الله تعالى بولغانغه كوره كيچه و كوندز الله تعالى‌گه عبادت قيلمق و بيرگان نعمتلرينه شكر ايتمك واول الله تعالى‌دن قورقوب ناچار و ياراماس اشلرنى اشله‌ميچى هر وقت ياخشى و كوركام اشلرنى اشله‌مك دينمزچه فرضدر. بو فرض بولغان نرسه‌لرنڭ اوّلى الله تعالى‌نى بر دييوب بلوب وآنڭ پيغمبرلرن حق دييوب بلمكدر.

ايكنچى هر كوننى بيش وقت نماز اوقومقدر رمضان آيينده روزه طوتمقدر. باى بولغان كشى زكوة بيروب عمرنده بر مرتبه حج قيلماقدر. هر كوننى جيلوب بيش وقت نماز اوقور اوچون عبادت خانه‌لر صالمشلردر. هر خلقنڭ اوزلرينه خاص عبادت خانه‌لرى باردر. بزنڭ خلقنڭ جيلوب عبادت قيلا طورغان اورنلرى مسجددر. مسجدده نماز اوقومق، عبادت قيلمق بيك ثوابلى و ياخشى اشدر. مسجدده اويناب كولوب و شاياروب ادبسزلك قيلوب اوطرمق بيك زور گناه وناچار اشدر. مسجدگه بارغاچ ادب وانصاف ايله‌گنه اوطرمق تييشليدر.

مكتب بالالرينه الوغ كشيلردن آلده اوتورميچى آرتده‌غنه اوطوروب اوقومق كيره‌كدر. مسجدلرنى بيك پاك وتميز طوتارغه، كيره‌گنچه ماتورلرغه تييشليدر. مسجد ومدرسه‌لرنى قارامق امام ومؤذنلرنى تربيه قيلمق هر مؤمن مسلماننڭ بورچيدر. مسجدده هر كوننى

بیش وقت نماز اوقولادر.

جمعه کونلرنده امام خطبه اوقوب ایکی رکعت نماز اوقیلر. شوّال ایینگ اوّلگی کوننده رمضان عیدی اوقیلر. رمضان آینده هر کوننی کیچ یستو نمازندن صونگ یکرمی رکعت تراویح نمازی اوقیلر. تراویح نمازنده بر مرتبه قرآن شریفنی ختم ایتمک پیغمبر علیه السلامنگ سنتندندر.

ذوالحجه آیینگ اونچی کوننده قربان عیدی اوقیلر.

قربان عیدی اوقوغاندن صونگ بای کشیلرگه قربان بوغازلامق واجبدر. مسجد، باشقه اویلرگه قاراغانده زورراق بولادر. هر مسجدده بر مناره ایله بر محراب بولادر. مناره مؤمنلرگه اذان اوقورغه، محراب بیش وقت نمازنی جماعت ایله اوقوغانده امام بولغان کشیلر اوچون یاصالادر. مسجد اچنده بر منبر بولادر، اول منبر امامل‌رغه، جمعه وعید نمازی اوقوغانده شول منبرگه منوب خطبه اوقور اوچون بولادر. امامل‌ر خطبه‌لرنده آدم بالالرن الله تعالی‌دن قورقتوب ناچار اشلر اشله‌میچی یاخشی اشلر قیلورغه بویورالر. هر مسجدده بر امام و بر مؤذن بولادر. قایسی مسجدده ایکی امامده بولادر. بو امامل‌رنگ کوبسی یاخشی وعالم بولالر. شهرلرده مسجد کوب وزور بولادر. آوللرده قایسنده بر یا ایسه ایکی مسجد بولادر. قایسنده آلتی ییدی مسجدده بولادر.

٦٤ پیغمبرلر

الله تعالی حضرتلری آدم بالالرینه یاخشی و یامان اشلرنی بلدروب دنیاده راحت طرولری اوچون پیغمبرلر ییبه‌رمشدر. اگرده پیغمبرلر بولماسه‌لر ایدی آدم بالالری دنیا دولتینه‌ده اخرت دولتینه‌ده ایرشه آلماس ایدیلر. چونکه بیك کوب کشیلر هر وقتده اوز راحتلرنگنه تله‌ب باشقه کشیلرنڭ راحت و بختلی بولولرن اویلاماس ایدیلر. اوزمز راحت بولامز دییوب هیچ قزغانمیچی باشقه آدم بالالرینه ناچارلقلر قیلور ایدیلر، راحتسز و بختسز کشیلر بیك کوب بولور ایدی. ایمدی الله تعالی قوللرینه اوز آرالرندن بر نیچه‌سینه جبرائیل علیه السلام آرقلی پیغمبرلك ییبه‌ردی. هم اول پیغمبرلرگه دین وشریعت حکملرینی اویره‌تورگه بیوردی.

پیغمبر دیمك: الله تعالی‌نڭ قوللرینه ییبه‌رگان ایلچیسی دیمکدر. الله تعالی‌نڭ پیغمبرلرگه ییبه‌رگان حکملرینه (دین وشریعت) دییوب آتالور. پیغمبرلرنڭ ئه‌یتکان سوزلرن طگلاب ایمان کیتورگان کشیلرگه (مؤمن ومسلمان) دییوب ئه‌یتورلر. اول پیغمبرلر گناه قیلماسلر. هیچ بر وقت یالغان سویله‌مسلر. الله تعالی‌نڭ قوشقان وطیغان اشلرینی اوزلرینڭ امتلرینه اویره‌تورلر.

پيغمبرلرنىڭ اوّلى آدم عليه السلام ايىڭ آخرسى بزنىڭ پيغمبرمز آخر زمان پيغمبرى محمد عليه السلامدر. آدم عليه السلامدن بيرلى بيك كوب پيغمبر كيلمشدر. بولارنىڭ حسابن الله تعالى او زيگنه بلهدر بو پيغمبرلرنى بزگه بيك سويه‌رگه تييشدر. چونكه آلار بزگه الله تعالى‌گه عبادت قيلونىڭ يوللرن اوگره‌توب او جماخقه كرورگه وتموغدن قوتولوومزغه سببچيلردر.

٦٥ كتابلر

الله تعالى حضرتلرى اوزينىڭ پيغمبرلرينه جبرائيل عليه السلام آرقلى كتابلر ييبه‌رمشدر. اول كتابلرده دين وشريعت حكملرى دعا وعبادت ره‌وشلرى يازلمشدر. اول كتابلرنىڭ قايوسى زور كتاب قايوسى كاغد، كاغد كيلمشدر. زور كتابلر: تورات، زبور، انجيل، قرآن اسملى كتابلردر. بو كتابلردن تورات اسمليسى موسى عليه السلامغه كيلمشدر. زبور اسمليسى داود عليه السلامغه، انجيل اسمليسى عيسى عليه السلامغه كيلمشدر. قرآن بزنىڭ پيغمبرمز محمد عليه السلامغه كيلمشدر. قايسى پيغمبرلرنىڭ اوزلرينه خاص كتابلر بولمامشدر. اول پيغمبرلر اوزلرندن آلده كيلگان پيغمبرلرنىڭ شريعتى ايله دين‌گه وايمانغه اونده‌مشلردر. الله تعالى‌دن كتاب كيلگان پيغمبرلرگه (رسول) دييوب ئه‌يتورلر. الله تعالى‌دن كتاب كيلميچى اوزلرندن آلده

کیلگان پیغمبرلرنڭ دین وشریعتینه اوُنده کانلرنی نبی دییوب ئه‌یتورلر.

بزنڭ پیغمبرمزگه کیلگان قرآن شریف باشقه پیغمبرلرگه کیلگان کتابلرنڭ قایسی حکملرن اوزگارتمشدر. قرآن شریف جبرائیل علیه السلام آرقلی محمد علیه السلامغه رمضان شریفنڭ دورتنچی کوننده اینه باشلاب یکرمی اوچ یلده تمام اینوب بتمشدر. بو قرآن شریفنی بیك قدرلرگه کیره‌ك، هر وقتده طهارت ایله طوتارغه واوقورغه تییشلیدر.

٦٦ پیغمبرمز محمد علیه السلام نڭ دنیاغه کیلاوی

عربستان ییرنده مکهٔ مکرمه شهرنده حضرت اسماعیل علیه السلام نسلندن محمد علیه السلام نڭ دنیاغه کیله‌چگی الله تعالی حضرتلری‌نڭ. الکده‌گی پیغمبرلرگه ییبه‌رگان کتابلرنده یازلمش ایدی. میلاد عیسی علیه السلام‌نڭ بیش یوز یتمشنچی یلنده محمد علیه السلامنڭ دنیاغه کیلووی یاقنلاشمش ایدی. محمد علیه السلام‌نڭ عرب نسلندن بولووی عقلغه بیك طوغری کیله‌در ایدی. چوُنکه عرب خلقی باشقه خلقلرنڭ عادتلرن آلماینچی اوز عادتلرنچه‌گنه طوره ایدیلر. غرب خلقلرن یاخشیلقغه ودین‌گه اوُنده‌رگه بر پیغمبر بیك کیره‌ك ایدی. ایمدی اول پیغمبر آخر زمان پیغمبری محمد علیه السلامدر. عربستان

ييرنده مكهٔ مكرمه شهرنده قريش قبيله‌سينك باشلقلري عبد المطلب ايدي. بو عبد المطلب‌ده، ابراهيم عليه السلام‌دن وآنك نسلندن كيلگان بر نور بار ايدي. عبد المطلب اوز نسلندن فاطمه اسملي قز آلوب شول قزدن عبدالله اسملي بالاسي دنياغه كيلدي. بو نور عبدالله اسملي بالاده كورله باشلادي. ايمدي بو نور بتون دنياغه شادلق بيره‌چك و ياڭغي شريعت ايله نيچه ونيچه ميليون كشيلرني دنياده وآخرتده شادلاندره‌چق بزنك پيغمبرمز محمد عليه السلامنك آتاسي عبدالله‌در. عبد المطلب عبدالله‌غه آمنه اسمنده بر قز آلوب بيردي. شول آمنه‌دن محمد عليه السلام دنياغه كيلدي. ٧٠

ميلاد عيسي عليه السلامنك بيش يوز ييتمشنچي سنه‌سي فيل يلنده ربيع الاوّل آيينك اون ايكنچي وآپريل‌نك يكرمنچي كوننده دوشنبه‌گه قارشي طاڭ وقتنده بتون (عالم) دنيا يوزي نور ايله طولوب پيغمبرمز محمد مصطفي صلي الله عليه وسلم حضرتلري دنياغه كيلدي.

٦٧ حضرت حسين رضي الله عنه نك شهيد بولووي

حضرت حسين پيغمبرمز محمد عليه السلامنك قزي فاطمه رضي الله عنهادن طوغان، حضرت علي‌نك اوغلي‌در. شام واليسي يعني „شام غوبيرناتوري“ حضرت

معاویـه اوز قبیله‌سینڭ اسمنه بر اسلام دولتی یاصامش ایدیلر حضرت معاویه اولـگاچ (وفات بولغاچ) حضرت حسین‌نڭ خلیفه‌لـکـگه حقی بـولغانغه کوره کوفه‌خلقینه خلیفه بولوون بلـگورتـکان ایدی. کوفه خلقی حضرت حسین‌نڭ خلیفه‌بولووینه بیك‌شادلانوب اوچ ملڭ قدر کشی تبریك قیلوب خط یازمش ایدیلر. وقالغانلری کوفه‌گه کیلـگاچ تبریك ایته‌رمز دییوب خط یازغـان ایدیـلر شول سببدن حضرت حسین جماعتلری بالالری و باشقه یاقن کشیلری ایله کوفه‌گه بارورغه چقمش ایدیلر. حضرت معاویه‌نڭ اوغلی یزید آتاسی اولـگاچ اورنینه خلیفه بولمش ایدی. یزید، حضرت حسین‌نك کوفه‌گه کیله‌چـگن ایشتوب، اوز یاغندن عراق والیسی عبدالله بن زیادکه بلـگورتدی. عبدالله بن زیـاد حضرت حسین‌گه قارشی طورور اوچون کیره‌ڭ قدر عسکر حاضرله‌دی. کوفه خلقی حضرت حسین‌گه بیرگان سوزلرندن کیری قایتوب حضرت حسین‌نی یالغز قالدرمشلردر. شوندن صوڭ عبدالله بن زیادنڭ عسکری گربلا دیگان اورنده اوچراشوب بر نیچه وقت صوغشقاندن صوڭ هجرتنك آلتمش برنچی یلنده، محرمنڭ اوننچی کوننده جمعه کون ایللی آلتی یاشنده حضرت حسین‌نی شهید قیلمشلردر. مبارك باشلرن شامغه یبارمشلر، شامده حضرت حسین‌نڭ مبارك باشن کوروب مسلمانلرنڭ قلبلری بیك یارالانمشدر.

۷۰ كعبهٔ معظمه

الله تعالی آدم علیه السلام‌نی جنتدن چغارغاندن صوڭ، حضرت آدم علیه السلام اوزی اوچون بر عبادت خانه یاصارغه الله تعالی‌دن صورامش ایدی. الله تعالی صوراغانن قبول ایتوب مکهٔ مکرمه‌ده جبرائیل علیه السلام‌نڭ ئه‌یتووی بوینچه وفرشته‌لرنڭ اجتهادلری ایله کعبة الله‌نی یاصادی. حضرت آدم علیه السلام‌غه اوطورور اوچون حجر اسود(*) دیگان طاشنی جبرائیل فرشته جنتدن دنیاغه کیتوردی. اول طاش حاضرده‌ده باردر. کعبة الله‌نڭ دیوارینه قاتشدروب
صالنمشدر. حاضرده حج‌گه بارغان حاجیلر شول ۷۲
طاشنی زیارت قیلوب هم اوبوب مبارکله‌نورلر.

بو مبارك اوی تمام بولغاچ آدم علیه السلام ایله حضرت حواغه جبرائیل فرشته حج عمللرن اویره‌توب هر ایکیسی حج عمللرن قیلدیلر. نوح علیه السلام طوفانندن صوڭ ابراهیم علیه السلام‌گه‌چه کعبة الله‌نڭ قزل توبه‌سیگنه قالغان ایدی. موندن دررت مڭ یل الك ابراهیم علیه السلام‌غه الله تعالی مکه‌گه باروب زمزم قویوسی یاننده‌غی شول قزل توبه اورنینه یعنی آدم علیه السلام یاصاغان اوّلگی کعبة الله اورنینه عبادت خانه یاصارغه قوشوب وهر یل مکه‌گه باروب شول

(*) قاره طاش

عبادت خانه‌گه طواف (حج) قیلورغه قوشدی. شوندن صونگ اوغلی اسماعیل علیه السلام ایله طاشدن یاسغادن کعبة‌الله‌نی یاصادیلر. کعبة‌الله تمام بولغاچ جبرائیل فرشته حج عمللرن بلدروب و بارچه مؤمن بولغان کشیلرگه بلدوررگه قوشدی. ابراهیم علیه السلام هر یلنی حج وقتنده مؤمن بولغان کشیلر ایله حج قیلور ایدیلر. ایمدی حاضرده‌ده مؤمن ومسلمان بولغان بای کشیلر ابراهیم علیه السلام بنا قیلغاندن صونگ بر نیچه مرتبه توزه‌تلگان کعبة‌الله‌نی حج قیلالر.

حاضرده کعبة‌الله‌نینگ یکرمی آرشین قدری بییکلگی، اون آلتی آرشین بویی اون بیش آرشین اینی باردر.

٧١ صاولق وسلامتلك

الله‌تعالی حضرتلری آدم بالالرن یاراتوب، صاولق، سلامتلکلری اوچون، هوا، آش، صو، اش، پاکلك، راحت، یوقی کبی نرسه‌لر بیرمشدر. همه‌جان ایه‌سینگ صاولغی، سلامتلگی الله تعالی‌دن بولسه‌ده سلامتلك وترکلك اوچون تییشلی نرسه‌لردن صاقلانماو چیلق بیك ناچار و بلکسزلکدر. صاولق، سلامتلك، آدم بالالری اوچون، الله تعالی‌نینگ بیك زور بوله گیدر. هر کمگه اوزینینگ سلامت بولووینه طرشمق بیك کیره‌کدر. چونکه آورو کشی یارتی کشی کبیدر.

آوروكشى، وقتنده عبادت قيلا آلماس، آش آشى آلماس هيچ بر وقتده كوڭلى راحتده بولماس، هر وقت آورولق جفاسن طارتوب، اوقو، يازو كبى ياخشى اشلر اشلى آلماس. ايمدى هر زمان اوزڭنڭ سلامتلگڭ اوچون طرشورغه كيره‌ك. سلامتلكنى بتره طورغان نرسه‌لر اوشبولردر: آشيسڭ كيلميچى آش آشامق. آش آشاغاچ اوزنى وقوللرنى يوماو- چيلق، پشمگان آش وچى ييمشلر اشامق، تيرله‌گاچ جيل وصالقنغه چقمق هر وقتده. كون بوينچه بر اورنده اوطوروب طورمق، پاك وطهارتلى بولماو چيلق. جمعه‌سينه بر مرتبه غسل يا ايسه مونچه‌غه باروب پاك كولمه‌ك اشطان كيمه‌وچيلك. ياتا طورغان وآشى اچه طورغان اورنلر پاك بولماوچيلقدر. اوشبولرنڭ همه‌سى آدم بالالرى اوچون بيك ضررلى اشلردر. ٧٤

٧٢ كتابلرنى روشچه يازولوب باصولور؟

بالالر! اوقى طورغان كتابلرڭزنى نيچك يازوب نيچوك باصارلر بله‌سزمى؟ بر يازوچى، بر كتابنى يازەق اوچون ايك اوّل يازا طورغان نرسه‌لرن كوڭلندن اويلاب بر دفترگه يازار، موندن صوڭ بر مرتبه اوقوب چغار. ياڭغشلرى بولسه ياڭغشلرن توزه‌تور. شوندن صوڭ ايكنچى بر دفترگه يازوب باصمه خانه‌غه بيرور. باصمه خانه‌ده حرف جييوچيلر

حرفلرنی برەملب یول، یول ایتوب جییارلار. شوندن صوڭ کتاب بیتلری کبی ایتوب یاصارلر؛ تمام کتاب بیتلری کبی یاصاب بترگاچ کتاب باصا طورغان ماشیناده باصوب چغارورلر. ماشینادن تمام باصلوب چقغاچ کتاب توبلەو چیلرگە بیروب توبلەتوب بترگاچ کتاب بولوب چغارده کتاب کیبتلرنده صاتا باشلیلار. ایسکی زمانلرده کتابلرنی قول وقلم برلەن یازادر ایدیلر، بو اشلر بیك آور هم چیتون بولغانلغی اوچون کتابلر بیك آز بولوب همده بیك قیمتلی بولادر ایدی، شونڭ اوچون بای کشیلردەگنە کتابلر بولادر ایدی، فقیر کشیلرنڭ کتاب آلورغە کوچلری جیتمیدر ایدی. شونڭ اوچون، هر کم کتاب آلماس ایدی. حاضرگی زمان‌نڭ بیش تیینگە یا ایسە اون تیینگە آلنغان کتابلرینی بر صومغە یا ایسە ایکی صومغە آلور ایدیلر.

75 کتابلر، قیمتلی بولغانغە کورە بر آولدە یا ایسە بر محلەدە بر کتابدن آرتق کتاب بولماس ایدی، شول سببدن کوب کشیلر اوقومیچی وکتاب کورمیچی قالور ایدیلر. ایمدی هر کم اوقو کیرە کلگن بلوب اوقوغان عالم کشیلر بو اشلرنی اویلاب تیز زمانده کوب کتابلر چغارورغە، یوللرنی ازلەب تابمشلردر.

ایك اوّل طاش وباقرلرنی قازوب حرفلر یاصاب چغارمشلر. موندن صوڭ قورغاشیندن حرفلر یاصاب

وبولرغه مخصوص ماشینالر یاصامشلردر.

۷۳ یورط اشلری

بو دنیاده عمر وترکلك قیلمق اوچون آدم بالالری مطلق اش اشلمك ایله بورچلیدر. ایرکشیلر بولسون خاتون قزلر بولسون اوزلرینڭ حالنچه اش اشله‌مکلك لازمدر. الله تعالی حضرتلری آدم بالالرن اش اشله‌ب وکسب ایتوب عبادت قیلور اوچون یاراتمشدر. کوچك (قوّتك) بولوب اش اشله‌میچی تیك یاتوب آشامق بزنڭ دینمزده وشریعتمزده وعقلمزچه درست توگلدر. چونکه اش و (کسب) فرضدر. شول سببدن کشی ایرته‌گه اوله‌چك کبی عبادت ایتمك تییشلیدر. یوز یل عمر ایته‌چك کبی اش (کسب) ایتمك تییشلیدر. دنیاده اشسز کشی هیچ بولماس، بولسه‌ده آورو (خسته) یا ایسه جراحتلی بولور. بو کشیلرنی قارامق وآلارنی تربیه قیلمق همه‌مزنڭ بورچیدر. وبولردن باشقه کشیلر، اوزلرینه تییشلی اشلرنی اشلرلر. ۷٦

قرده‌غی ویورطده‌غی اشلرنی ایرکشیلر اشله‌رلر. یورط اچنده‌گی اشلرنی خاتون قزلر اشله‌رلر. قر، اشلری: ایگون چاچمك، یعنی ایگوننی نی روشچه چاچه‌رگه کیره‌ك. نیچك ایتوب چاچسه‌ڭ فایده کیلور. باشقه خلقلر نیچك ایتوب چاچه‌لر، شولرنی بلمك.

بازارلـرده نی روشچه صاتـو ایته‌رگه کیره‌ك و بـاشقه
شوشینكٔ کبی ییرلرده نی روشچه اش ایته‌رگه کیره‌کدر.
شونكٔ کبی یورط اچنده‌گی اشلرنی‌ده بلمك بیك
تییشلیدر. بو اشلرنی خاتون قـزلر اشله‌رلر. آش
پشرمك، اوی اچلرن قارامق کییملر تـکمك، چیگو
چیکمك، (کانوالامق) و باشقه نقشلر خاتون قـزلرنكٔ
ایك زور هنرلرندندر. بو اشلرده کامله وماهره بولغان
قزلر اوزلرینه واو یلرینه بیك زور فایده‌لر کیترورلر.
آتا وآنالرندن، خلفه‌لرندن و باشقه الوغ کشیلردن
تحسین وآفـریـن‌لـر آلـورلـر.

٧٤ یـوقی

جانمز وته‌نمز ایله کوندز اشله‌ب (حرکت) ایتوب
بتکان (قوّتمز) نی کوچمزنی یاکٔغادن قایتارور
اوچون یوقی یوقلامق مطلقا لازمدر. چونـکه آدم
بالاسی یوقی یوقلاغانده اشدن حرکتدن واویلاودن
قالوب جانی وته‌نی راحتلنور. آدم بالاسی نی قدر
آشاو اچو وهواغه محتاج بولسه شول قدر یوقیغه‌ده
محتاج بولور. چونـکه یوقسیزلق کبی ته‌ن (بدن) قوّتینه
ضرر کیتوره طورغان نـرسه یوقـدر. شول سببدن
کیره‌ك قدر یوقی یوقـلامق سلامتلكنكٔ سببیدر.
یوقیسز ممکن توگلدر. یوقیسزلق سلامتلکنی یوغالتوب
ایرنچه‌کلك و یالقاولقغه سبب بولادر. هم فکرنی وکوکٔلنی

بوزوب باش آورولرینه سبب بولادر.

ایمدی، یوقونی بوزا طورغان نرسەلردن صاقلانوب کوزلرگه یوقی کیله باشلاغاچ، وقتنده یاتوب یوقلامق تییشلیدر. ودخی یوقی کیچکه خاصدر. کیچ ایله یوقی یوقلامق کشیگه بیك فایدەلیدر. شونك او چونده هر کمگه کیچ ایله یوقی یوقلامق تییشلیدر. کیچ ایله بیك اوزاق اوطوروب یوقلامیچی قالوب، کوندز یوقلامق یاخشی اش توگلدر. هم ضررلیدر. یوقی یوقلامق قایسی یاق ایله یاخشی بولسه شول یاق ایله یوقلامق تییشلیدر. یوقی یوقلامق هر کمنك یاشینه قارابدر. یکرمی بیشدن قرق یاشینه قدر بیدی ساعت موندن یاشلرگه سیکز ساعت، بالالر ایله خاتون قزلرغه طوقز ساعت قارتلرغه آلتی ساعت یوقلارغه تییشلیدر.

٧٥ صو

همه جان اییەسینك ترکلگینه سبب بولغان نرسه صودر. همه جان اییەسندن اسیلکنی بتوره طورغان و (هظمغه) آش قزانینه آش اوتکاره طورغان نرسه صودر. شونسز یاشامك وترکلك قیلمق ممکن توگلدر. لکن بیك آرتغی آش قزانینه وآش اوتەرگه ضرر بیرەدر. هم بیك کوب آورولرنك بولووینه سبب بولادر. چونکه صولرنك کوبرەگینده تورلی نرسەلر قاتوشقان بولادر. شول سببدن آدم بالاسینه نیچه

تورلی ضررلر بیره‌در. شونك اوچون‌ده اوچراغان
بر صونی اچمیچی هر وقت یاخشی وتمیز صولرنی اچو
کیره‌ك بولادر. ناچار صولر اچکان کشیلرنڭ تنلرینه
تورلی اوروولر وششلر چغوب ضعیف بولولرینه سبب
بولادر. یاخشی وتمیز صولر اچکان کشیلرنڭ همه
تنلری تمیز بولوب اوزلری سلامت بولورلر. اچه‌ر
اوچون فایده‌لی وطاتلی صولر: چیشمه صولری، آغوم
صولر، یاغمورو چای صولریدر. اچه‌ر اوچون فایده‌سز
صولر: آچی وطوزلی قیو صولری، دیڭگز صولری،
جییولوب طورغان کول صولری. یمشاق صولر صابون
کوبگون تیز وکوب چغارورلر. امّا قاتی وقویی
79 و باشقه‌صولر صابون کوبگون تیز وتییشنچه‌چغارماسلر.
چونکه قیو صولرنده ایزویز و باشقه نرسه‌لر
ئروب قاتشقانلردر. بو صولر کرلر یووار
اوچون واچه‌ر اوچون ضررلی بولورلر.

٧٦ وطن - طوغان ییر

طووب واوسوب یاشه‌گان طوفراق (وطن) ویورطمزدر.
هرکم طوغان ییرن سویه‌ر هم سویه‌رگه بورچلیدر.
لکن وطن دیمك یالغز طوغان آول یا ایسه طوغان
اورن توگلدر. هر قایومز طورا طورغان الوغ
مملکت‌در. آتاوبابالرمز بومملکتنکیدر. بومملکتکه
روسیه دیرلر. بو مملکت بیك زور و بیك ایسکی
پادشاهلق. بومملکت‌ده هرتورلی خلق ومذهب (دین)

باردر. روس خالقی همه‌سندن کوبره‌کدر. مسلمان خلقلری هم کوبدر. اوشبولردن باشقه روسیه‌ده نیمچ پالاك، ارمه‌ن، یه‌وری (یهودی) گروزین، فین، لاتیش، چواش، چیرمش و باشقه خلقلرده باردر. همه‌سی روس خلقی همه‌سی بر پادشاه آدملریدر. همه‌سی بر مملکت و بر طوفراق آدملری بولغانغه کوره بر یورط و بر اوی کشیلری کبی بر برینه دوست ومحبتلی بولمق تییشلیدر. الله تعالی پادشاهنی سویگان آدملرنی سویه‌ر پادشاهنی سویمه‌گاننی سویمه‌س. روسیه‌ده مسلمان شهرلرنده وآوللرنده مسجد، مکتب ومدرسه‌لر، نومیرلر باردر. تله‌گان کشی اوقور، عبادت قیلور. و باشقه خلقلرنڭده مکتب وعبادت خانه‌لری باردر. چونکه هرکم اوز دیننچه وعادتنچه اوقوب عبادت قیلمق‌غه بورچلیدر. اوقو یازو بلگان کشی روسیه‌ده بیك قدرلیدر.

۸۰

۷۷ طورا طورغان ییرمز

دنیاده بیك کوب پادشاهلقلر باردر. باشقه پادشاهلقلرغه قاراغانده ایڭ زورسی بزنڭ روسیه پادشاهلغیدر. طوفراغی همه‌سندن کوب بولوب یاوروپا آزیا ییرلرینه جایلمشدر. روسیه‌نڭ قاسم، قزان، سیمبیر، صامار، صاراتوف، خان، آستراخان، قریم، خارکوف، کورسکی شهرلری یاوروپا قطعه‌سنده‌در. کافکاز،

سیبیریه ترکستان، ترکمان، آزیا قطعه‌سنده‌در. روسیه‌نك بریوزیکرمی ییدی میلیون خلقی باردر. بو خلقلرنڭ ایلڭ کوبی روسدر. موندن قالغانلری روس طوفراغنده مسلمان، نیمچ، یه‌ۋری (یهودی) ارمنی، پالاك وباشقه خلقلردر. ایلڭ الوغ پای تخت شهری پیتربورغ در. وایلڭ ایسکی شهرلری: موسکوا، کییف درلر. پیتربورغ شهرنده پادشاه حضرتلری هم ایلڭ زور دیوان خانه‌لر. وماءمورلر طورادر. روسیه‌نڭ سوداقیلا طورغان شهرلری: ریگا، ۋارشاو، قزان، خارکوف، آدیس، تیفلیس، باکو، اورینبورغ، آستراخان، تاشکنددر. فرانسیه، گیرمانیه، آنگلیه، عثمانلی پادشاهلقلری‌ده بیك زوردر. خلقی بیك کوب بولغان پادشاهلق قطایدر.

I ۸۷ علم جغرافیه

علم جغرافیه بیك فایده‌لی بر علمدر. جغرافیه اوقومق و بلمك بیك تییشلیدر. جغرافیه یاشادکمز وعمر اوتکاردکمز دنیانڭ طوفراقلرن، صولرن، دیگزلرن، طاولرن و خلقلرن وبولرنڭ پادشاهلقلرن، اشلرن و دولتلرن بلدره طورغان بر علملکدر. بو بیك ایسکی علمدر. بو علمنی الکده‌گی مسلمان عالملری بیك بلمشلر واوقومشلردر. هم بیك کوب خدمتلری واثرلری باردر.

آدم بالاسی نی قدر نرسه بلسه شول قدر فهمی وذهنی آرتادر. شول سببدن طومش آولندن باشقه ییرلرنی کورمه‌گان ویورمه‌گان کشی ایله کوب

قالالرنی، ولایتلرنی وتورلی خلقلرنی کورگان کشینگ نی قدر آرتق بلگانلگی هر کمگه معلومدر. شونک اوچون‌ده دنیاده نی بار، نی یوق همه‌سینی بلمك بیك فایده‌لیدر. علم جغرافیه دنیانك همه حالندن خبر بیرور. آدم بالاسی طوغان واوسکان ییرن بلمك لازم بولغان کبی اچنده یاشاگان دنیانی‌ده بلمك بیك تییشدر. بیگره‌ك‌ده حاضرگی زمانده پاراخودلر تیمریوللر، وتیلیگرافلر آرقاسنده پادشاهلقلر (مملکتلر) هر تورلی خلقلر بربرلری ایله بیك یاقین بولدیلر.

بزنك ایله طورا طورغان خلقلر کملردر. نیشلیلر. نرسه ایله شغلله‌نوب وکون کیچروب طورالر. کسب کارلری، صناعتلری ومعرفتلری نی نرسه‌در. اخلاقلری وطبیعتلری نیندی، بزگه فایده‌لری ودوستلقلری یا ایسه دوشمانلقلری بارمی، بایلق ودولتلری نیچك صناعتلری نیچك، عسکر وصوغش کویمه‌لری کوبمی، شونك کبی علملکلرنی علم جغرافیه‌دن اوقوب بلورلر. اوشبو جغرافیه‌نی بر کاغدگه توشورگان خریطه‌دن اوقورلر. شول خریطه‌لرنی یاخشیلاب تیکشروب اوقوغان کشیلر همه دنیانی کوروب یورگان کبی بولورلر. شول سببدن آدم بالاسینه بو علمنی اوقومق وبلمك بیك کیره‌کدر. ٨٢

II علم جغرافیه

علم جغرافیه‌ده ییر اوستی بیش بولکگه بولنه‌در:

یاوروپا، آزیـه، آفریکه، آمیریکه هم آوسترالیه.
بولارنڭ هر برینه قطعه دییورلر، هر بر قطعه‌نی
آیروم کاغدلرگه پلانـلرون توشورولـر وشول
پلانلارغه خریطه دییوب ایتورلر، شول خریطه‌لردن
قاراب مـکتب شاگردلـرن اوقـوتورلر. بـو بیش
کیسه‌ك (قطعه) نڭ ایڭ زورسی آزیه قطعه‌سیدر.

پیغمبرلر هم الـکده‌گی عالملر شول آزیه قطعه‌سندن
چقمشلاردر. هم‌ده همه دینلر شول آزیه قطعه‌سندن
طارالمشدر. آزیه قطعه‌سنده خلق بیك کوبدر. لـکن
اوقـو، اوقـوتو (علوم معارف) یاغندن بیك آرتده
قالغانلاردر. شونـڭ اوچون آزیـه قطعه‌سنده‌غی
دولتلرنڭ بایلقلری وقوّتلری بیك توبه‌ن درجه‌ده‌در. ٨٣
ییر اوستنـده طـوره، یوری ویوقـلی طورغـان
ییرمـز، طاش، طوفراق، بالچق، قوم وصو کبك
نرسه‌لردن جییولغان و یاصالغان بر نرسه‌در. شولارغه
ییر دییوب ایتورلر.

ییرطوب کبك یومری (توگه‌ره‌ك) بولوب قویاشنڭ
ئه‌یله‌نه‌سنده (تیره‌سنده) ئه‌یله‌نه‌در. ییر، قویاشقه
قاراغانده بیك کچکنه بر نرسه‌در.

شول ییرنـڭ دورتدن اوچ اولوشی دیڭز برله‌ن
قابلانغاندر. دیڭز-بیك زور صودر. لـکن چیشمه
صولاری کبك لذتلی تـوگلدر. دیـڭز صووی
ته‌مسز وطوزلیدر.

دیگز ـ صو بولماغان ییرگه قوری دییورلر هم شول ییرلرگه تورلی تورلی اسملر بیرورلر. شول ییرلرده آدم بالالری طورالر، الار طاغن تورلی تورلی پادشاهلقلرغه بولنگانلردر.

ییرنڭ دورت طرفی (یاغی) باردر. عربچه: شرق، غرب، شمال، جنوب دییورلر. تاتارچه: شرق قویاش چغا طورغان یاقغه، غرب قویاش بایی طورغان یاقغه، شمال قاراڭغی تون یاقغه، جنوب قبله یاغینه ایتورلر. بولار علم جغرافیه کتابلرنده بیك آچق واڭغاورلق ایتوب یازلغاندر.

روسیه پادشاهلغی

روسیه مملکتی یاوروپا وآزیه قطعه‌سینه جایلگاندر. بزلر شول حکومتنڭ اداره‌سنده (قول آستنده) طورامز. پای تخت (استالیتسه) سانکت ـ پیتربورغ شهری‌در. پادشاهنڭ مذهبی ودینی خریستیان (پراڤاصلاونی) دینی‌در. روسیه اداره‌سنده کوب تورلی مذهب‌ده بولغان خلقلر باردر: مسلمانلر، یهودیلر، پاله کلر، نیمسلر وئه‌رمنلر همه‌سی‌ده روسیه‌نڭ نظام وزاکونلری آستنده‌در. ٨٤

روسیه‌ده برمڭ طوقز یوز بیشنچی یلغه قدر بولغان اداره، اداره‌ٔ مستقله ایدی ایندی حاضر روسیه‌ده‌ده باشقه مملکتلر کبك اداره‌ٔ مشروطه بولدی.

روسیه‌ده‌سودا (تجارت)نڭ کوبلگی هم‌چیسطالغی زورلغی برله: پیتربورغ، موسکڤا، خارکوف، ڤارشاو،

کییف، آدیس، تیفلیس، صاراتوف، راصتوق نادانو، آستراخان، باکو مشهور شهرلردندر.

ایسپانیه پادشاهلغی

ایسپانیه پادشاهلغی یاوروپانك بر پوچماغنده قویاش بایوشی یاغنده (غرب طرفنده) دیگز بوینده بر پادشاهلقدر. الکده بو پادشاهلقده عربلر حکومت سوروب (اداره قیلوب) اندلیس دولت اسلامیه‌سی دییوب آطاغانلار.

هم مونك اورننده مسلمان عربلری ایکی یوز یللاب حکومت سورگانلر. آلار هر تورلی فنلرنك (علوم معارف) تارالوینه بیك زور خدمتلر ایتکانلر. بو بر پادشاهلقغه تاریخ کتابلرنده (اندلیس دولت اسلامیه‌سی) دییوب یورتله‌در. ایسپانیه‌ده آلاردن قالغان اثرلر حاضرده‌ده باردر.

عربلرنك شول وقتلرده‌غی حال وطورمشلرن هم ایسپانیه پادشاهلغی (اندلیس دولت اسلامیه‌سی) نك بتووینه سبب بولغان اشلرن تاریخ کتابلرندن اوقوب بلورگه تییوشلیدر.

فرانسیه پادشاهلغی

فرانسیه مملکتی یاوروپانك قویاش باطشی (غرب طرفنده) زور بر حکومتدر. پایتختی، یاخشیلغی وماتورلغی برله بتون دنیاده برنچی درجه‌ده صانالا طورغان پاریژ شهریدر. توب خلقلاری

فرانسوزلاردر. دینلری کاتولیك دینیدر. تللری فرانسوزچه‌در. فرانسوز تلی بتون دنیاغه طارالغان بر تلدر. فرانسوز تلنده ادبی، فنی بولغان کتابلر بیك کوب بولغانغه فرانسیه مملکتنده هر تورلی ادبیات وفن‌لر بیك آرتق طارالمشدر.

فرانسیه حکومتنده پادشاهلق نسلدن کیلمیدر. خلق اوز آرالرندن عالم وعقللی بر کشینی بر نیچه یلغه صایلاب قویالار. اگرده خلق اوچون فایده‌سز کشی بولغان بولسه آنك اورنینه ایکنچی بر کشینی صایلاب قویالار. شونك اوچون فرانسیه مملکتنده هر خلق ایرکون وطنچ هم بای بولوب عمر ایته‌لر.

آنگلیه «پادشاهلغی» (اینگلیز)

آنگلیه مملکتی یاوروپا حکومتلرندن ایك بای وایك معرفتلی بر پادشاهلقدر. اینگلیز مملکتی دیگز اورطاسنده کچکنه‌گنه بر طوغایدر. یاوروپا پادشاهلقلری آراسنده بیك غیرتلی هم قوّتلی، بر مملکتدر. توب خلقی آنگلچانلردر. سویله‌شولری اوزلرینه مخصوص اینگلیز تلیدر.

دینلری ومذهبلری‌ده اوزلرینه مخصوص بر دیندر. اینگلیزلر بیك حیله‌کارلردر. شونك اوچون همه پادشاهلقلارغه بورونلرون صوزوب همه‌سندن فایده‌لانالر.

گیرمانیه پادشاهلغی

گیرمانیه مملکتی‌ده یاوروپا حکومتلری آراسنده زور وقوّتلی بر پادشاهلقدر. گیرمانیه خلقی هنر وصناعتکه بیك اوصتا وماهر خلقلردر. توب خلقی نیمس‌لردر. دین ومذهبلری کوبره‌گی کاتولیك دینی‌در. پای تختلری بیرلین شهریدر.

آزیا قطعه‌سی

آزیا قطعه‌سی باشقه قطعه‌لرغه قاراغانده ایلك زور قطعه‌لردندر. آزیا قطعه‌سنده اون پادشاهلق باردر. خلقی ایلك کوب همده ایلك ایسکی زماندن بیرلی دوام ایتکان پادشاهلق قطای پادشاهلغیدر.

87 قطای پادشاهلغی دنیاده ایلك نادان ومعرفتسز خلقلردن حساب ایتله‌در. خلقی آز بولوب اوزی بای همده بیك قوّتلی، علوم ومعارف طارالغان هم علوم معارف‌نك قدرن بلگان خلقلر یاپونیه خلقلریدر.

یاپونیه مملکتی کچکنه بولسه‌ده خلقی بیك معرفتلی همده همه نرسه‌گه بیك اجتهاد قیلا طورغان خلقلردر. آزیاده بولاردن باشقه‌ینه مسلمان مملکتلری‌ده باردر: ایران (پیرسیه حکومتی) آفغانستان، هندستان، بلوجستان وباشقه‌لر. لکن بو مملکتلرنك اهالیسی علوم معارفدن محروم، قوّتسز ونادان بر خلقلردر.

79 بوکی - پروپکه آغاچی

بوکی، شیشه طغنچغن پروپکه دیگان آغاچنك

قابغندن(قایرسندن) یاصیلر. بو آغاچ ایتالیه،ایسپانیه، فرانسیه مملکتلرنده اوسه‌در.

پروبکه اغاچی ایمه‌ن آغاچی کبی بر آغاچدر. هم ایمه‌ن آغاچینه بیک اوخشیدر. ایمه‌ن آغاچی کبی یوز یلدن آرتق عمر ایته‌در. اون یلده یا ایسه ییدی، سیکز یلده بر مرتبه قابغینی قوبارالر. قارتایا باشلاغاچ دورت یلدن قوبارا باشلیلر. شول قوبارغان قابقلرینی صوغه باطروب قویالر. صو اچنده بر نیچه یل طوتوب یومشارتقاچ، کیبتروب صاتالر.

ایمدی شول پروپکه آغاچینڭ قابغندن بوکی یاصیلر. بوکیدن قالغان کیسه‌کلرندن یاندروب قورومندن ایسپانیه بویاوی دیگان بویاو یاصیلر. اول بویاو بیک قدرلی بولادر. هم شول قابقدن صو اوستنده یورور اوچون کیملر یاصیلر. چونکه بو آغاچ صودن بیک کوب مرتبه ییڭگل بولغانلغه کوره، صوده باطمیچی صو اوستنده یوریدر.

فرانسیه مملکتندن کیلگان بوکیلر آق هم یومشاق بولالر. ایسپانیه‌دن کیلگانلری، دیڭز صووینه چلاتولغانلغه کوره، قارا بولالر.

ایمدی بزنڭ شیشه آغزلرنده کورگان بوکیلرمز شوشی پروپکه دیگان آغاچدن یاصاغان نرسه‌در.

٨٠ پاراخود

دنیا یوزنده صولر، دیڭزلر بیک کوبدر. آدم

بالالری صو اچنده آغاچلرنڭ باطمی صو اوستنده یورگانن کوروب شول آغاچلردن صاللر یاصاب صو اوستونده یوری باشلامشلر. موندن صوڭ آغاچلرنڭ اچلرن قازوب کویمه‌لر یاصاب یوری باشلامشلر. بر نیچه زمانلردن صوڭ کویمه اورطاسینه اوزون اغاچ قاداب، شول آغاچقه فارس قوروب ییل کوچی (قوّتی) ایله یورمشلر. ینه بر نیچه زمانلر اوتکاچ آدم بالالرینڭ صناو (تجربه) و بلگلری آرتوب بیك زور کویمه‌لر یاصاب الوغ دیڭزلرگه چغوب یراق و چیت پادشاه ییرلرینه باروب، آلار ایله تورلی ماللر برله صاتو ایته باشلامشلر. لکن
٨٩ کویمه‌لر ییللی کونلرده یوروب ییلسز کونلرده یورمیچی دیڭز چیتلرنده یا ایسه اورتاسنده هیچ قایده بارا آلمیچی طوقطاب طورمشلر. عالم وعقللی کشیلر هیچ طوقطامیچی یورتور اوچون اوت ماشیناسی اویلاب چغارمشلر. ایمدی حاضر شول اوط ماشیناسینڭ کوچی ایله کویمه‌لرنی یورته‌لر. بو کویمه‌لرگه پاراخود دیرلر. پاراخودنڭ ایکی یاغنده بره‌ر کوبچه‌گی بولادر، یا ایسه پاراخودنڭ ارطنده برگنه کوبچه‌گی بولادر. شول کوبچه‌کلر پار کوچی ایله ایله‌نه‌لر. پاراخود بیك تیز یوریدر. هم هر وقت یوروب طورادر. بر ساعتده یگرمی، اوطز چاقرم یوریدر. پاراخود ایله مال و باشقه نرسه‌لر یورتمك بیك

آصاتدر. پاراخود ایله دنیانڭ هر ییرندن نرسه کیتورمك ممکن در. پاراخود تیز و ییگل یورگانگه یراق ییرلرده یاقن بولادر. پاراخودده یورمك بیك راحت وطنچدر.

٨١ علم تاریخ

علم تاریخ، اوتکان زمانلرده عمر ایتوب کیتمش پادشاهلرنی، پیغمبرلرنی وتورلی تورلی آدم بالالرینڭ حاللرینی، تورلی اشلرنی سویلی طورغان فایده‌لی بر علمدر. اگرده علم تاریخ بولماسه ایدی، دنیا یاراتلغاندن بیرلی بو وقتقه چاقلی نی قدر پیغمبرلرنی، پادشاهلرنی باشقه خلقلرنی وتورلی تورلی اشلرنی بلمه‌س ایدك. دنیا یوزنده نی قدر بیرلر، مملکتلر، نیندی شهرلر ونیندی صوغشلر بولغانلغی بزگه هیچ معلوم بولماس ایدی. ایمدی علم تاریخ‌نی بیك یاخشی اوقوب بلگان کشیلر، دنیانڭ اوّلندن آخرینه قدر عمر ایتکان کبی بولورلر. شول سببدن علم تاریخ‌نی بیك طرشوب اوقورغه تییشلیدر. باشقه خلقلر بیك اوقوغانلر هم حاضرده بیك اجتهاد قیلوب اوقیلر. چونکه علم تاریخ کتابلرن اویلاب (فکرله‌ب) اوقوغان کشیلرنڭ ذهنلری وفهملری بیك آرتادر. هم دنیاده نیندی علملکلر بولغانن، اول علملکلر قای وقتده بولغان ونیندی کشیلر اویلاب چغارغانن تاریخ کتابلری بلدره‌در.

دنیانڭ اوّلندن بو زمانغه قدر کیلگان همه خلقلرنڭ حاللرن سویلی طورغان تاریخ‌غه تاریخ عمومی دیرلر.

دنیاغه کیلگان پیغمبرلرنک حاللرن سویلی طورغان تاریخغه تاریخ انبیا دیرلر. اسلام دیننده بولغان کشیلرنی سویلی طورغان تاریخغه تاریخ اسلام دیرلر.

۸۲ مسلمانلق

اسلام دینی ومسلمانلق الله تعالی طرفندن کیلگان حق دیندر. اسلام دینینک پیغمبری الله تعالی بویورغی ایله دین اویره‌تکان محمد علیه السلام در. اسلام دینی اینک اوّل عرب یورطنده جایلمشدر. پیغمبرمز محمد علیه السلامغه الله طرفندن، قرآن اسملی بیک الوغ کتاب ایندرلگاندر. پیغمبرمز محمد علیه السلام قرآن‌نی صحابه‌لرینه اویره‌توب، اسلام دینینک حکملرن بلدرمشدر. ایمدی قرآن عظیم بزنک دینمزنک اساسی وباشیدر. اسلام دیننده بولغان کشیگه قرآن‌غه اشانوب آننک ایله عمل قیلمق فرضدر. اگر ده بر کشی قرآن
۹۱ قوشقانچه عمل قیلماسه گناهلی بولور. بتوٌنلای قرآن‌غه قارشی کیلسه، العیاذبالله، ایمانسز بولور. اسلام دیننده بتون مسلمانن‌نی قرنده‌ش ودینداش کوروب، الوغلرغه حرمت ایتمک وکچکلرگه رعایه قیلمق تییشلیدر. وباشقه آدم باللرینه یومشاق کوکللی، شفقتلی ومرحمتلی بولمق بیک یاخشی اش وگوزه‌ل فعلدر. قرنده‌ش قبیله‌سون یاقین کورمک وطنینک قدرن بلمک‌ده اسلامیت نظرندن بیک لازمدر. بس بزگه جمیع مسلمان قرنده‌شلرمزنی یاقین کورمک وآلارنی دوست توتمق وبارچه آدم

بالالرينه مرحمت ايتمك ويا خشيلق قيلمق وقرنده‌ش قبيله‌
مزگه ياردم ايتمك، آلارنڭ ييتشمه‌گان اشلرينی قارامق
اسلاميت، انسانيت وحميت نقطه‌ٴ نظرلرندن بيك كيره‌كلی
اشدر. بتون دنياده‌غی كشيلر بر آتا بالاسی بولغانغه
وآدم بالاسی اوزيگنه دنياده طورا آلماغانغه دين
عمللرنده ودنيا اشلرنده بر برسينه محتاج بولغانغه هر
اشده بر برمزگه ياردم قيلشمق وقرده‌ش قبيله‌مز
وملتده‌شلرمزگه اعانه قيلشمق دنيامز وآخرتمز اوچون
بيك فايده‌لی هم عقلاً وشرعاً لازمدر. هنرچيگه هنر
طابشمق، اشچيگه اش قيلشمق، كسبچيگه كسب بيرشمك،
علم تحصيل قيلا طورغان كشيگه، سبق اوقی طورغان
شاكردكه مرحمت ايله حاللرينه قارامق، فقيرلرينه ٩٣
اعانت ايتمك، بايلرينه خير خواه بولمق، وبارچه
مسلمان قرنده‌شلرمزنی دين اويره‌تور، دنيا بلدرور
اوچون قوّتمزچه اوقوترغه اجتهاد قيلمق، نادانلق
ايله يولدن چقغان مسلمان قرده‌شلرمزنی اوقوتوب
جای‌غه كيترورگه طرشمق مسلمانلق حقمز وكشيلگمزدر.
خصوصا ملتده‌شلرنڭ تحصيل معارفينه غيرت ايتمك وملتمز
فايده‌سينه خدمت ايتمك نيچك بولسه‌ده بولسون
اوقوترغه وبلدرورگه اجتهاد قيلمق تييشدر. هم
اوزمزنی آلداميچی هر نرسه‌گه انصاف كوزی ايله
قارامق تييشدر. تاريخ كتابلرن اوقوغان ادملرگه
معلومدركه، الگاری دنياده مسلمانلر بيك اوقومشلی

بلملی خلقلر بولغانلردر. حاضرده اوقوده، هنرده و باشقه اشلرده مسلمانلر آرطده قالمشلردر. حضرت رسول‌نك ,,قطایغه‌باروب‌بولسه‌ده‌اوقوگز،، دیب ئه‌یتکان‌سوزلرینی اونتمیچی وهر کمگه کسب فرض ایکانن ایسمزدن چغارمیچی ,,دنیا وآخرت راحتی علم آلو ایله،، دیگان سوزلرنیده‌بلوب هر قایومزغه اجتهادقیلمق‌بیك تییشدر.

نطق: برنچی صنف شاکردلری اوچون

یاقین قرده‌شلرم! مین اوزم ییدی یاشنده بر بالا من. اسمم (   ) در. بویل آوغوست‌نك یکرمی بیشنچی کوننده اصول مدیه ایله الف بادن سبق باشلادم. الله تعالی‌گه شکرلر بولسون‌که، غینوار باشینه قدر برده یازو اوقو بلمه‌گان بالالر حاضرده بیك یاخشی یازو یازارغه واوقورغه اویره‌ندك، هم اوزمزنك دینمزنی پیغمبرمزنی‌طانیدق. بزنك بولای بر نیچه آی اچنده شول قدر بلوومز نیدن؟ ـ ایك اوّل مکتبمزنك نظاملی لغندن، ایکنچی کتابلرمزنك ترتیبلیلگندن، اوچونچی معلملرمزنك اوسطالغندن وهر وقت سبق وقتنده ایرنماینچه برگه اوگره‌تولرندن، دورتنچی مکتبمزنك مدیرلرینك هر وقت مکتب فایده‌سینه طرشوب خدمت ایتولرندن‌در. بزلر مکتب شاگردلریمز. بزگه فرض بولغان علمنی اویره‌نوومزگه اجتهاد قیلغان آتا آنالرمز درجه‌سنده کورگان مکتب قاراوچیلری (   ) افندیلرگه الله تعالی حضرتلری دنیاده وآخرتده

سعادتلر نصیب ئەیلەسون. (آمین)

وهم مکتب باشلانووینه بیك طرشوب بیك غیرت قیلغان (   ) حضرتکه خدای تعالی شول دین یولندەغی خدمتلری اوچون دنیا راحتلری نصیب ئەیلەب اخرتده سعادتلر بیرسون. (آمین)

ودخی دین خدمتچیلری (   ) افندیلرگه الله تعالی دنیاده زور دولتلر بیروب دین یولینه صرف قیلورغه نصیب ئەیلەب، قیامتده ایزگی جزالر بیرسون. (آمین)

وجمیع امتحانمزغه حاضر بولغان عزیز مسلمان آغالرمزنك بالالرینه الله تعالی خیرلی علملر بیروب، ادبلی اخلاقلی قیلوب دین خدمتچیلری قیلسون. (آمین)

الله تعالی حضرتلری جمیع مسلمان قردەشلرمزگه دنیا وآخرتده راحتلر نصیب ئەیلەب، دینمزنی، دنیامزنی علم نوری ایله یاقتورتسون. آمین، والحمد لله رب العالمین وصلی الله علی رسول الثقلین. ٩٤

II نطق: ایکنچی صنف شاکردلری اوچون

بزنك مکتبمزده مگده اوچ یوزده..... نچی یلده .... نك برنچی کوننده اصول مدیه ایله اوقولا باشلاندی. معلملرمز (   ) افندیلردر. مکتب شاکردلری: برنچی، ایکنچی، اوچونچی صنفلرغه بولنوب اوقتلمقدەدر. برنچی صنف بالالرینه ترکی طانوتوب، یازوغه، اخلاق وادبکه اویرەتوب قران عظیم، علم حال وحساب اوقتولادر. ایکنچی، اوچونچی

صنف شاکردلرینه قرآن عظیم، تجوید، عبادات اسلامیه، حساب، اخلاق، تاریخ، املا تعلیم ایدلمکده‌در. بزلر هر قایومز شاکردلرمز ومسلمان بالالریمز. اسلام دینینی یاخشی طانوراوچون مکتبکه کیلدك. معلملرمزده بزنی یاخشی دین طانتوب ایزگی مسلمان بولوب مسلمانلرغه فائده‌چی بولسونلر دییوب اوقتالار، ناچار اشلردن هر وقت طییالر. ایمدی بزلر الحمد لله هر قایومز مسلمانلرمز. اسلام دیننده هر کمگه علم اویره‌نمك فرضدر. پیغمبرلرنك الوغسی پیغمبرمز محمد علیه السلام ,,بیشکدن لحدگه قدر علم اویره‌نگز،، دییوب امر ایتمشدر. ایمدی شولای بولسه مسلمان بولغان کشیگه برنچی مرتبه فرضنی اوته‌ر اوچون، ایکنچی بالاسندن ایزگولك کوته‌ر اوچون، اوچونچی اوزندن صوڭ بر دعاچی قالدرور اوچون بالاسین مکتبکه بیروب سبق اوقتمق عقلا وشرعا بیك تییشلیدر. آنك اوچون مکتب شاکردی ادبلی، کورکام خلقلی و یومشاق کوڭللی بولوب آتا آناسینی و یاقین قرده‌ش قبیله‌سینی وجمیع مسلمانلرنی دعا قیلوب راحتلندره‌در.

ایمدی شولای بولسه مسلمان بالاسون ایك اوّل آتاسی اوقوترغه تییش، انك صوڭنده قرده‌ش قبیله‌سینه آندن صوڭ مسلمان بولغان کشیلرنك هر قایوسینه تییشدر. چونکه بر مسلمان بالاسینك اوقمی نادان قالوب دنیاده عمرینی ناچار اوزدروب، اخرت راحتلرندن

Национальная библиотека
имени Ахмет-Заки Валиди

محروم قالووی بتون مسلمانلر اوچون بیك زور
او یاتدر، شفقتسزلك ومرحمتسزلكدر. شولای بولسه
فقیر بالالری اوچون مکتبلر یاصاب، الارنڭ حاللرینه‌ده
بر آز قارارغه کیره‌ك. اوزڭ بای بولوب فقیر
قرده‌شلرنڭ حاللرن قاراماو مسلمانلق توگلدر. شونڭ
اوچون دین سویگان عزیز آغالرمدن اوتنه‌من:
مکتبلر آچوب بیگره‌ك فقیر بالالرنی عمرلرن ئه‌ره‌م
وضایع ایتمیچی سبق اوقوتورغه سعی وغیرت قیلوب
شولارغه هر کم مسلمانلق حقی اوچون قوّتی
قدرلی یاردم قیلوون. وشول یاردم ایله فقیرلر اوچون
مکتبلر یاصاب، قارتلری اوچون نماز اوقی طورغان
بر اوی یاصاب، تربیه‌لرینه صدقه‌لر بیرو حمیتلی ٩٦
جومارد بایلرمزنڭ هر جمعه کون یورطٰرینه فقیرلر
جییوب اوله‌شودن اجری‌ده کیم بولماس ایدی. طاغی
ئه‌یته‌م، عیب بولماسون، قایسی کشیلرمزنڭ سوزلری ایله
اول اشلر دینمزگه یارامی دیگان سوزلر هیچ درست
توگلدر. یاخشیلقلرنڭ ایڭ یاخشیسی کشیگه ایزگیلك
ایتودر. بزنڭ امتحان مجلسمزگه حاضر بولغان آغالرمزدن
بیك متشکر بولوب طاغی شول فقیرلر حالن ایسگزدن
چغارماوگزنی اوتنه‌م. الله تعالی حضرتلری شول فقیرلرنڭ
حاللرینی ایزگیگه ئه‌وروب بتون مسلمان قرده‌شلرمزگه
دنیاده وآخرتده راحت عمرلر بیروب فقیرلرمزنی ده علم
نوری ایله نورلاندرسون. آمین والحمد لله رب العالمین.

معارف کتبخانه‌سی نلك قرائتدن نشر ایتکان کتابلری:

تین پو. طه ایله تین

۱) قرائت ابتدائیه: برنچی بولك معلم ف. آغییف اثری: ۱۰ « « ۱۲
۲) قرائت ابتدائیه: ایکنچی بولك مصور « « ۱۲ « « ۱۴
۳) قرائت ابتدائیه: اوچونچی بولك « « ۱۵ « « ۱۹
۴) چوجق: شهید عونی اثری. ۸ « « ۱۰
۵) مکتب بالاسی: شمس محمد کواته‌سی ۲نچی طبع ۶ « « ۸
۶) ترکی اوقو: احمد جان مصطفی ۲نچی طبع ۱۵ « « ۲۱
۷) یاڭی قرائت: ع. توفایف ۲نچی طبع ۱۵ « « ۱۹
۸) اوقو کتابی: (بو کتاب) حسین ابوذر ۳نچی طبع ۲۰ « « ۲۴
۹) قرائت ترکی: عبیدالله فیضی - بوبی ۱۵ « « ۱۹
۱۰) انجو بورتکاری: عبدالله توفایف ۱۷ « « ۲۳
۱۱) قرائت فنیه: ۱نچی جزء عبیدالله فیضی مصور ۱۶ « « ۲۰
۱۲) قرائت فنیه: ۲نچی جزء « تیزدن باصلوب چغا . . .
۱۳) بالالرغه نمونه: (اخلاقدن) ۵ « « ۷
۱۴) نمونهٔ اخلاق: برنچی جزئی ۸ « « ۱۰
۱۵) مکتبده ملی ادبیات درسلری: عبدالله توفایف اثری. (تیزدن چغا)

کتبخانه‌مز ممکن قدر هر فننڭ متخصصلری طرفندن ازلغان کتابلرنیغنه نشر ایتارگه اجتهاد ایتدیکنی یوقاروده‌غی نشریاتلرمز بیك آچق کورساته‌در.

شونلقدن معلم افندیلر یوقاروده‌غی قرائت کتابلرنی کورمگان بولسه‌لر تجربه اوچون برگه نسخه بولسه‌ده آلدروب قارالرینی اوته‌مز.

همه نشریاتمزنی یاڭیدن طبع ایندرگانده توزه‌تورگه تیوشلی اورنلرنی توزاتوب باصدرامز.

مثلا: «یاڭی قرائت» نڭ ایکنچی باصمه‌سنی بتونلای یاڭا ترتیب بلان اشلانوب، بیك کوب یاڭا فنی واخلاقی مقاله‌لر ویاڭا شعرلر کرتلوب تکمیل ایتلدی. باشقه‌لرده شولایوق. شوڭار کوره معلم افندیلر هر وقت بزم نشریاتنڭ صوڭغی باصمه‌سینه اهمیت بیرمه‌لی

مراجعت ایچون آدرس: Казань, „МААРИФЪ"